

D Ě J I N Y
a
S O U Č A S N O S T

A N K E T A

k 60.výročí vzniku Československé
republiky

Praha 1978

K 60.výročí založení ČSR jsme položili lidem různých generací, kteří se nemohou veřejně v ČSSR vyjadřovat, tyto otázky:

1/Uplynulo 60 let od založení ČSR. Co těchto 60 let dle Vás historicky znamenalo ve vývoji českého a slovenského národa?

2/Naši předkové se před založením republiky dlouho trápili tím, "jak se udrží národ malý"? Myslíte, že je to i problém naší současnosti a budoucnosti? Nebo jde spíš o to, "jak se udrží stát malý"? Mohou malé národy a státy žít - jak kdysi mnozí věřili - v samostatnosti a nezávislosti?

3/Jak vaše generace, tak i vy sám osobně jste zanechali v šedesáti letech republiky své stopy. Snažíte se i dnes aktivně působit na národní život? Cítíte dnes potřebu nějakého "národního programu"? Co dnes dle vás potřebuje národní společenství nejvíce?

Zde jsou jejich necenzurované odpovědi:

Vladimír Kadlec, 66 let, ekonom:

- 1/ Demokratické, občanské a politické svobody v první republice byly dnešní generací šedesátníků pokládány za samozřejmost, a to trvalou. Naproti tomu naprosto nevyřešeným, palčivým problémem byla tehdy hospodářská krize a nezaměstnanost. To poznala tato generace v první polovině 30. let na vlastní oči a na vlastní kůži. Sociální bídu a společenskou degradaci nezaměstnaných nelze dnes vyčíst ze žádných statistik. To musí člověk mezi nezaměstnanými žít. Nemožlo tedy uspokojit vysvětlování např. profesorů národního hospodářství, že krize a nezaměstnanost přepadá společnost jako člověka přepadne nemoc nebo přírodní pohroma, že krizi lze léčit, ale ne vyléčit, že jí nelze zabránit, že je proto nutno se s ní smířit a počkat, až sama přejde. Naopak provokovalo to k hledání příčin nezaměstnanosti a způsobů, jak ji odstranit, a usměrnilo to tehdy mnohé v jejich pozdějších politických názorech nebo i v jejich profesním za-

měření na ekonomickou problematiku.

Dvě věci mi tehdy byly základním východiskem: Jednak Masarykův požadavek, že "hlavním a předním úkolem sociálního zákonodárství je odstranění nezaměstnanosti" /Sociální otázka, Praha, 1898, str.373/, jednak praktická zkušenost Sovětského svazu, kde - na rozdíl od všech zemí v Západní Evropě - nezaměstnanost nebyla. Závěr v roce 1945 byl pro mě pomáhat uskutečnit ekonomický systém, v němž by byly klíčové průmysl a banky znárodněny a v němž by pak bylo zavedeno celostátní plánování národního hospodářství jako nezbytný předpoklad plné a trvalé zaměstnanosti.

Teprve po roce 1945 a ještě zřetelněji v roce 1948 vyvstala obava, aby KSČ při prosazování ekonomických a sociálních cílů nezúžila nebo neodstranila demokratické svobody a instituce, místo aby je postupně prohlubovala. Pokládal jsem takové obavy za pomluvy těch, kteří byli tehdy proti národohospodářskému plánování. Těch bylo tehdy daleko víc, než by se dnes mohlo zdát. Osobně jsem byl v tom utvrzen i proto, že jsem tehdy měl možnost poznat i neformálně názory Gottwal-

da na tyto otázky já o pracovník v jeho národohospodářském odboru. Např. jeho výroky, když odmítal některé návrhy proto, že nechce dělat něco, dokud o tom předem nepřesvědčíme většinu pracujících; jeho podněty, abychom požádali o kritiku, připomínky, konzultace nebo i o spolupráci odborníky, i když tito mají odlišné politické názory /"můžete se poradit i s Englišem"/; jeho soukromé poznámky o nutnosti svobody kritických projevů a o nutnosti přesvědčování; jeho prohlášení v Národním shromáždění o "tajných volbách s poměrným zastoupením"; jeho soukromá poznámka, že to budeme dělat jinak než Sovětský svaz, a jeho známé veřejné prohlášení o specifické cestě Československa k socialismu apod. To vše může být dnes pokládáno jedněmi - s odvoláním se na konečný výsledek - za taktické nebo neupřímné. Může to však být jinými - např. s odvoláním na osobní styk - pokládáno za upřímné, i když státnicky a politicky se to ukázalo nereálné nebo až naivní. Lze v tom dokonce vidět i některé prvky, které se později objevily v programu eurokomunistů.

Jenže otázka specifické cesty Československa k socialismu nerozhodoval Gattwald, ale Stalin.

- 2/ Prognózy o zachování malého národa a státu byly vždy obtížné a málo spolehlivé. Možnost omylu je zřejmá i z toho, že sám Marx pokládal českou národnost za určenou k vymření, pro České země viděl jako jedinou možnost existovat jen jako součást Německa, Palackého pokládal za národního přeběhlíka, který neumí správně česky mluvit a má v češtině cizí přízvuk apod. Proto lze jen věřit, že i malý národ a malý stát se udrží, neztratí-li vůli přežít a bude-li ochoten vzít na sebe určité oběti, bude-li vnitřně dost silný, aby chtěl svým národním přínosem přispět i k vývoji lidstva směrem k sociálnímu pokroku, k hospodářské prosperitě, k postupné demokratizaci a humanizaci establišmentu a k prohloubení důstojnosti a seberealizace co nejširšího počtu lidí. "Naše česká otázka je buď otázkou světovou, nebo vůbec není otázkou." "Musíme mít stále na mysli, že jsme malý národ v nepříznivém postavení zeměpisném. Prakticky nám to ukládá, abychom se měli víc k světu,

víc myslili, víc dokázali než ti druzí."

/T.G.M./

Pokud jde o samostatnost a nezávislost, je dnes - ve zúženém ekonomickém pohledu - ekonomická samostatnost a nezávislost malého státu s velmi omezeným narostným bohatstvím a s vnitřním trhem jen pro 15 miliónů obyvatel v době vědeckotechnické revoluce jen utopií. Jde však o to, aby si to národ uvědomil a určitá omezení své nezávislosti si sám dobrovolně uložil.

- 3/ Teze "od demokracie politické k demokracii hospodářské a sociální" /T.G.M./ byla v 50. letech uskutečňována při zcela nesprávném významu předložky "od". Proto Akční program 1968 směřoval k obnovení demokratických osobních a politických svobod v duchu historických tradic národa. Sociálně a ekonomicky v něm šlo o socialistický model pro průmyslově vyspělý stát, kde by již byla odstraněna kapitalistická třída a v němž plánovaný rozvoj národního hospodářství měl být řízen odborně, vědecky a za maximální možné účasti pracujících. To, že Akční program byl tehdy přijat jednomyslně Ústředním výborem KSČ a že současně s jeho hlav-

ními cíli souhlasilo - podle průzkumů veřejného mínění - přes ~~100~~ obyvatelstva, bylo důkazem, že vyjadřoval zájmy a přání národa. Lze předpokládat, že i dnes některé jeho cíle zůstávají v mysli většiny národa národním programem.

Životní omyl mnoha příslušníků dnešní naší generace nebyl v tom, že by si nebyli vědomi, že se u nás bez tradičních demokratických svobod dá jen obtížně řídit stát a ekonomika a získat přitom souhlas a podporu většiny národa. Jejich omyl byl v tom, že se domnívali, že i naši politici si toho budou vždy vědomi.

Pokud jde o dnešní angažovanost ekonoma, je velmi omezena. Na rozdíl od období 1964-67 lze jen tiše analyzovat základní a odvozené příčiny dnešních rostoucích a prohlubujících se disproporcí, deformací, /zbytečných/ škod a ztrát, které brzdí náš ekonomický rozvoj, diskreditují plánování a do určité míry i socialismus a šíří demoralizaci. Ještě tišeji lze pak analyzovat způsoby a prostředky, jimiž by mohly být dnešní neracionálnosti odstraněny. Jde tedy o úvahy, jaký ekonomický model by odpo-

vídal potřebám našeho ekonomického a společenského rozvoje. I z důvodů příznivého vlivu na ekonomiku se ekonom může připojit k úsilí Charty 77.

"Národní program" dnes již existuje. Zatím jen v tom, co národ nechce. To je sice málo, ale je to i hodně. Je-li o tom shoda v téměř celém národě. Masarykova téze, že "pravá demokracie nebude jen politická, nýbrž také hospodářská a sociální", by dnes mohla být programově aktualizována tak, že hospodářské a sociální demokracie nelze dosáhnout bez politické demokracie. Bez ní nelze vyvolat živý zájem o věci veřejné ani plně využít ekonomických potenciálních předností socialismu.

M. Sedláček, 50 let, historik

- 1/ Oněch 60 let je příliš bohatých na závažné události a jednotlivá období jsou příliš odlišná než aby bylo možno se k nim vyjádřit jako k celku. Omezím se na sám fakt vzniku republiky. V novodobých československých dějinách je 28. říjen 1918 významným mezníkem. Tehdy - po 300 letech - jsme opět vytvořili vlastní samostatný stát. Napadá nás otázka: byla to náhoda? Byly to příznivé vnější okolnosti /t.j. válka, mezinárodní situace, ale i neschopnost Rakousko-Uherska vyřešit národnostní problémy říše/ či vnitřní příčiny /t.j. vnitřní potřeba národa vytvořit vlastní stát a úsilí jeho i jeho reprezentace směřující k dosažení tohoto cíle/, které vedly ke vzniku samostatné republiky? Jako historik si myslím, že odpověď najdeme jak v minulosti, tak i v událostech po 28. říjnu.

Již první vystoupení novodobého českého národa v r. 1848 ukázalo, že centrem pozornosti buditelů byl národ, nikoli stát. Češi na rozdíl od jiných rakouských národů byli

tehdy silou dostředivou t.j. jejích programem bylo zachování rakouské monarchie. V 70. letech 19.stol. se pak česká politika fakticky vzdala boje za t.zv. české státní právo, t.j. federalizaci Rakouska a autonomii českých zemí v jeho rámci. I když je slovně stále hájila, jejím hlavním cílem byl boj "o lepší místo na rakouském slunci", a to buď přímou účastí ve vládě nebo v opozici. S výjimkou bezvýznamných statoprávních radikálů, nikdo z českých politiků nepostavil jako cíl vytvoření samostatného českého státu. Nevytvořil se a ani nemohl vytvořit v národě pocit státnosti. Ani v době 1. světové války jsme nebyli svědky, na domácí frontě, nějakého masovějšího úsilí o vybojování vlastního státu. Lidé doma bojovali především proti hladu, za zvýšení mezd, proti válce. A čeští politikové, téměř až do skončení války, byli vůči Rakousku velmi loyální. Pojem stát, státnost nepronikl do širokých mas, jak o tom svědčí příkladně i památné heslo z 1.máje 1918: Socialistický národ /nikoli stát/. Teprve po 14.ríjnu se stal problém samostatného státu záležitostí mas. A samozřejmě pak 28.ríjna,

kdy ovšem se realizoval hlavně odstranováním rakouských orlíčků, tedy jen symbolů. Pouze v emigraci Masaryk a legie vedly aktivní a krvavý boj za samostatný český stát. Avšak legie po návratu domů nesehrály politickou roli a jejich tradice se staly pouze formální či literární záležitostí. A sám Masaryk neměl příliš významný vliv na vnitřní politiku, která byla více v rukou "mužů 28.října" a sil, které představovali.

Takto nepřipraven a vlastně ani vnitřně nepřesvědčen o nutnosti samostatného státu byl český a nyní i slovenský národ a jejich reprezentace postaveny před složitý úkol tento stát vybudovat, vytvořit z obyvatelstva na tomto území integrální jednotku, které by byla zainteresována na jeho existenci. Řešit tedy "českou otázku" v kvalitativně odlišných podmínkách. Co se v té době děje? Řadevším se vyřizují účty s Němci /příležitost se naskytla i díky jejich odboji proti novému státu/ jejich vzájemný poměr se obrátí: nyní se Češi stanou vládnoucím národem. Oklamou se Slováci. Vytvoří se falešná

idea československého národa", jejíž účelovost byla zcela zřetelná. Měla dokázat oprávněnost Čechů, jichž byla menšina, vládnout. Uspokojí se třídní zájmy především české buržoazie, která se snaží vytlačit německou buržoazii i z ekonomických pozic /měnová reforma, nostrifikace akcií atd./. Cítí se potřeba uspokojit i některé požadavky dělnictva /shod.prac.doba, zvýšení mezd, závodní rady/. Uspokojují se stavovské zájmy některých vrstev rolnictva /pozemková reforma, která byla také využita k oslabení pozic jinonárodní šlechty .Ano, Češi se zmocnili moci a vlády, ale změnilo se něco podstatného? Vznikla nová politika, která by se podstatně lišila od politiky provozované za Rakouska? Vytvořil se prostor pro alternativy české politiky, která by se z různých aspektů pokoušela řešit základní problémy společnosti v tomto státě? Jen Němci, Slováci a komunisté přinesli jiné alternativy. Byla tedy schopna reprezentace českého národa vytvořit ideu státu československého? Tvořila její základ ona opatření, o nichž jsme se zmínili? Či co bylo její podsta-

tou? Jakým poutem byla tato idea a jak silný byl pocit státnosti v národě, když krátce na to se opakovaně vzdal svého statusu své státní suverenity? Ano, 28. říjen 1918 byl jistě významným mezníkem: Slováků zachránil před pomáďarštěním a Čechům jejich vlastní stát umožnil rozvoj^{všech} oblastech života. Ale jak přispěl k tomu, aby při první vážnější krizi nebyla ohrožen nejen stát sám, ale i integrita národa?

- 2/ Jen několik poznámek či spíše otázek k 2. otázce. Co je to vůbec malý národ? Je určen počtem obyvatelstva. či rozlohou země? Nebo početností armády a kvalitou její výzbroje? Ci je jeho charakteristickým znakem závislost na jiném státě? Není malý ten, kdo se cítí malý, kdo si staví malé cíle, kdo potřebuje nějakého ochránce, kdo však sám není ochoten bojovat za své základní zájmy a požadavky? Takový národ, který bojuje za svou svobodu nebo ji všem prostředky hájí, žije i tehdy, když přijde o svou suverenitu. Jsou v dějinách příklady malých národů, které po mnoho staletí neměly svůj vlastní stát, přece

však při první příležitosti byly schopny jej vytvořit. Není tedy problém jen v tom, zda je možno udržet samostatnost malého národa, ale především v tom, aby takový národ měl určitou "ideu", která je jeho tmelem, která udržuje jeho integritu i za nepříznivých podmínek.

Petr Pithart, 37 let, teoretik státu
a práva

- 1/ Za posledních šedesát let procítili jsme mnohé naděje a prožili mnohá zklamání. Jen výjimečně mohli jsme si dopřát přepych klidné práce a vzrusení strážlivého myšlení, sebevědomě rozkročeného na pevné zemi.

Nevím, pochybuji, zda jsme toho také tolik poctivě promysleli. Častěji se chtělo proklínat a zatracovat: myslet by se mělo také na četné zbytečné iluze a sebeklamy, na nejedno selhání.

Veliká rozpětí ideálů a zklamání, slov a činů, evropanství a provincialismus - to všechno tvoří pak dosti vagrní obsah naší národní a státní identity. Kdo vlastně po těch šedesáti letech jsme? A jací jsme?

Tolik se o tom všem už namluvalo a napsalo, že se mi tu chce skepticky připomenout jen jednu okolnost. možná v ak, že nikoli nedůležitou: tato země žila v míru a zároveň nerozervávána vnitřnímu konfliktu snad jen v druhé polovině dvacá-

tych let. Jen několik let relativně klidného vývoje...

Co tedy můžeme říci o posledních šesti desetiletích, když mimořádnost holé moci tak často patrolovala po ulicích v uniformách všednosti a všednost smysluplné práce byla zážitkem spíše svátečním?

Těchto posledních šedesát let nemohlo než odhalit to, co by klidnější doba nejspíše skryla ba snad i zacelila: nezakotvenost národa v dlouhé, či alespoň delší a přitom klidně, sebevědomě reflektované minulosti, a tedy nedostatek solidních tradic, vratkost mnohých duchovních rádků základů našeho společného bytí, sklon k extrémům či přinejlepším k dezorientaci v okamžicích krizí... Vyjevila, že tento národ /mluvím o nás, o Čechách/ je tuze mladý, ba že je vytvorem umělým. Vždyť jinde daly zcela bezděčně vzniknout národům dlouhé tradice státního života v onom šťastném rozpětí mezi nevynucenou loajalitou na jedné a konec konců uznaným právem na protest na druhé straně - a nikoli sebesladší, sebezpečnější mateřština.

Prříliš velká doba to byla těch šedesát let. V menší době snad lépe by se nám dařilo. Také bychom na sebe věděli méně špatného a naše sebevědomí bylo by jistě o hlavu větší.

Přestálé starosti posilují zpravidla jen silný organismus, jen jedince s nasyceným povědomím tradic, s pevnou jistotou identity. A přece asi nezbyvá, než riskovat zbylé duševní a fyzické zdraví a říkat pacientovi pravdu do očí - jako by byl zdravý, jako by žádná traumata nevytrpěl. Nezbyvá totiž, než předpokládat vůli k regeneraci, sílu k uzdravě. Nezbyvá než bezohledná starostlivost, krutá láska.

- 2/ Nejsem si jist, zda problém udržení samostatnosti, nezávislosti národa či státu spočívá především či jen v jeho malosti. Spočívá snad více v jeho nepolitičnosti, a tou rozhodně však nerozumím spolitizování miliónů.

Naši předkové v minulém století národ myšlenkově fundovali a prakticky vytvářeli prostředky kulturními spíše v užším, než širším slova smyslu a především to se u-

kázalo osudové. Jazykové pojetí národa bylo užitečným stimulem právě jen v době obrozenecké, ale naprosto nestacilo, když bylo třeba starat se o stát, v němž mimo jiné polovina občanů mluvila jinak než česky. Češství bylo tuze málo tam, kde chyběla integrující státní idea, občanské sebevědomí, zkušenosti se zacházením s mocí, obrácenou dovnitř i vně státu. Národ či stát se může udržet /stále jen může!/ toliko jako pospolitosť lidí, kteří mají živý, odpovědný vztah k obci, k polis, k politice, jako ke sféře tvorby obecné vůle. Jen politický národ může dnes udržet jistou nezanebatelnou míru samostatnosti, nezávislosti.

Dodnes vidím doklad naší nedostatečné političnosti a vůbec jakési nešťastné nezrlosti v tom, jak stereotypně poukazujeme na jednotlivé národní tragedie či nezdarý jako na důkazy fatality našeho údělu a jak při tom zpravidla nejsme s to či vůbec ochotni kriticky zkoumat míru našeho vlastního zavinění: co předcházelo těmto tragediím či nezdarům? Jak jsme si počínali, do-

kud jsme ještě neměli svázané ruce?

Jinobytím téhož alibismu je unýbení před odpovědností, která nás teprve čeká: když přijde na to, dovedeme se zasmát a představit si budoucnost jako velmi světlou a najednou přitom tušíme, že svět zůstane nad tím dílem českých hlav a rukou v úžasu stát. Ale jsou to právě jen sny, zavěšené na pápěří: české programové myšlení zpravidla není zakotveno ve skutečnosti, nevychází z jejího kritického porozumění. Současný stav společnosti zpravidla pokládá za cosi banálně samozřejmého, za něco, co není třeba zkoumavě ověřovat, problematizovat. Slepota k tomu, co stvořilo dnešek, jak my sami jsme se na jeho tvorbě podíleli, nevšímavost k jeho podstatným určení, nemůže skončit jinak, než jak s oněi hrad postaveny z ísku. Projekt je o to krásnější, oč ubozejší improvizací bude výsledek... To je velmi nemuzné a nepolitické počínání a souvisí to ne s tím, že jsme malí, ale s tím, že nejsme dospělí. - Málo si všímáme i všeho toho, co vytváří globální tendence ve "velkém" světě, naopak soudíme, že svět by si měl více

všímat nás.

Také tradičně malý zájem o naše bezprostřední sousedy je výrazem politické nezodpovědnosti: hledáme mocné ochránce, aby nás opětovně zklamávali, ale nevidíme, že ti si mohou dovolit věrolomnost či agresivitu také proto, že se nedokážeme domluvit se sousedy a vůbec s národy a státy ve střední, východní a jihovýchodní Evropě, že se málo vzájemně známe, že chováme jedni k druhým leckdy až trapně primitivní předsudky.

Nikoli tedy národ či stát malý, ale nezralý, nedospělý - to je náš problém. Dospělost je, tuším, nejobecněji definována jako ochota a schopnost přebírat odpovědnost za sebe i druhé, a to do posledních důsledků. My jsme však mistři pěvci v melodramatizování a lyrizování našeho nešťastného údělu: puberta zmalátnělé rozcitlivělosti na jedné a cynicky "realistických" gest na druhé straně trvá nám už povážlivě dlouho.

3/ Nemyslím, že ze všeho nejvíce dnes potřebujeme "národní program ; rozhodně nepotřebujeme projekty, které jakýkoli ideální, ale i jen lepší stav, než dnešní, spojují s předpokladem změn ve sféře moci, změn, jež nemůžeme ovlivnit. Takové programy nejsou často ničím jiným než alibistickým osvědčením: Hle, jak dobře to myslíme, máme však svázané ruce! Jsou formou příjemného sebeklamu: My jsme dobří, oni oškliví, hloupí a sobečtí. Dokud tu budou, je všechno předem ztraceno...

Kdyby k nějakým i převratným změnám došlo, stejně bychom pak dokázali uskutečnit jen a jen to, co už předtím uzrálo nám v hlavách, co se prosadilo v našich životních postojích, co už dříve začalo platit jako normy profesionální etiky. Změny na mocenských postech samy o sobě neřeší docela nic... Snad abychom proto raději připustili, že současná moc nám není jen vnucena, že nefunguje vzdycky jen proti naší vůli. Neboť míváme přinejmenším dvojí vůli: jednu, kterou manifestujeme víceméně stereotypními lamentacemi, a pak druhou, již

dnes a denně osvědčujeme všude tam, kde jednáme jako občané, lidé pracující, jako rodiče nebo "jen jako lidé. Bonuzel nejsme zdaleka vždycky tak nároční na sebe, jako na "ty nahoře". Obcházíme své občanské povinnosti, předem rezignujeme na svá práva, na kvalitu vlastní práce, na lidskou spolehlivost a slušnost a stáváme se tak bez nadsázky vůči moci - konformními. A vymlouváme se, že za takových poměrů nemá smysl o cokoli se snažit.

Potřebujeme-li přece jen nějaký program, pak tedy takový netradiční, který by nás dokázal znovu a znovu přesvědčovat, proč a jak je třeba si počínat pokud možno vždycky a všude jako sebevědomí a zodpovědní občané, spolehliví profesionálové ve svých zaměstnáních, jako dobří otcové a matky, jako slušní lidé. A to dokonce i tehdy, když z našeho občanství zůstává torzo, když leckdy pracujeme zařazení hluboko pod své možnosti, když naše děti drží stát jako rukojmí naší poslušnosti, když s námi jedná v rozporu i s vlastními zákony. To není křečovitá morálka à la Tolstoj, to je postoj prozíravě politický. Je to

postoj skutečně opoziční. Připusťme konečně, že tahle naše moc nasedí jen na bodácích, či jak by se dnes řeklo, na pancířích tanků, že ji nechrání jen policie, ale že je mocně podpírána také lajdactvím, nepoctivostí a povrchností myšlení. Že je prostě podporována všeobecným úpadkem občanských, profesionálních a lidských ctností. Podpírají se v upadání, a tak stojí. Dosti pevně, řekl bych.

Pokud jde o to povrchní myšlení: i nekonformní čeští intelektuálové mají kupříkladu ještě daleko ke střízlivé sebekritičnosti. Víme toho dost o tom, jaká je moc, jak hanebné jsou její praktiky a jak lživá je její řeč. Mnohem méně víme toho o tom, v čem a proč jsme dosud nedorostli oné zralé odpovědnosti, která by už dříve mohla založit alespoň částečně realizovatelnou alternativu nezodpovědné zvůli.

Nebudeme-li při vší lidské a občanské solidaritě sami k sobě mnohem kritičtější, budeme-li se navzájem šetřit jen proto, že "po nás jdou" oni, pak se vystavujeme riziku opětovného selhání: budeme mít pravdu, ale nebude nikomu k užitku. Buďe to

potom ještě ta pravda, kterou lidé vzdělání dluží národu?

Národní program může tedy být jen přesvědčivé, morálně osvobozující, lidsky napřimující a zcela konkrétně užitečné myšlení a jednání, s nímž se může začít všude a bez prodlení. V tomto smyslu musí být způsobilé bojovat s celkovou rezignací. Všechno ostatní je jen platonické politikaření, slovní radikalismus, jakási pošetilá manie vystavovat si osvědčení vlastní kvality. Negativně nám tohle všechno moc vždycky ochotně potvrdí, tím, že nás potresta, když se s ní dostaneme do konfliktu. Na tohle si však dejme ze všeho nejvíce pozor: takové potvrzení může být zatraceně ošidné. A přesto vábí právě snadností. s jakou se da opatřit vlastně i bez jakékoli pozitivního úsilí. Da dokonce i bez jediné kloudné myšlenky.

Národní program může tedy být jen myšlenkovým a praktickým úsilím, zaměřeným proti všeobecnému úpadku, často skrytému pod hladinou nepolitické všednosti. Politická moc je pak ona část ledovce, která nad hladinu vyčnívá.

Kdybychom neznali dynamiku poměrů např. v sousedním Maďarsku, kde jsou také cizí tanky a také policie, dynamiku směřující k všeobecné kvalitě, váhali bychom ukončit tyto řádky sugestivní otázkou, neboť by docela jistě byla označena za nepřipustnou demagogii. Zde jest: která část ledovce nese kterou?

Vladimír Škutina, 48 let, spisovatel

Ač nejsem historik, zabývám se humorem. Cítím se tudíž povolán, abych se vyjádřil k historickému pohledu - nebo přesněji: k pohledu historiků na šedesatiny republiky, jejímž občanem ještě jsem. Bohudík. Nebo bohužel?

Sice nevlastním psa ani kočku, ale vím - hlavně od Karla Čapka - že pes lne k člověku a kočka k místu pobytu. Pes se vrací k člověku, k němuž patří. Kočka se vrací domů. Můj poměr k Československu se tak trochu podobá poměrům psa i kočky. Tíhnu k lidem, kteří mluví stejnou řečí jako já. I když plus minus jednoma miliónu z nich zbla nerozumím. A připadám si šťastný, když bloumám Prahou. Neboť jsem se naučil nevnímat fan-gle a transparenty, pověšené přes baroko. Jen se děším, že právě ten jeden milión, jemuž zbla nerozumím a který autoritativně rozhoduje o mně a o těch zbývajících deseti miliónech česky mluvících občanů, jednoho dne rozhodne, že místo fan-glí a transparentů rozvěsí nás.

Pokud běží o šedesátiny Československé republiky, obávám se, že dochází k matení pojmů. Můžeme oslavovat, že před šedesáti léty vznikla ČSR. Ne však její šedesatiny. Ztěžší čtyřiaadvacetiny. Ale bez valné naděje, že bychom v roce 1979 mohli oslavit čtvrtstoletiny. Samostatná a nezávislá ČSR totiž žila jen od roku 1918 do roku 1938, pak od května 1945 do února 1948 a řekněme od dubna 1968 do dubna 1969 - i když od srpna 68 pod pancíři sovětských tanků. Leč buďž!

Promování historikové se mnou nemusí souhlasit. Možná, že už vymysleli nějaký další humoristický výklad novodobých československých dějin. Jenže já nikdy nebyl komunista ani marxista. Nevystupoval jsem v Leninových stopách na vrchol Rysů. A protože nejsem ctitelem sci-fi, neoblíbil jsem si ani Marxe. To není oportunismus. Ani ortodoxní dogmatici často sami nevědí, jednají-li v duchu Marxe Karla anebo groteskářů Marxů.

Říkám-li tedy, že z onech šedesáti let беру jen čtyřiaadvacet, necnt je mi dovo-

no vyjadřovat se k předloženým otázkám jen v mezích těchto 24 let. Marxisté-leninisté /a to i vyléčení/ jistě prominou, že k těm zbyvajícím 36 létům se zdržím komentáře. Už jsem byl v uplynulých dvaceti létech dvakrát v kriminále. A to jen proto, že jsem si troufl myslet si něco jiného než marxisté-leninisté.

- 1/ Oněch čtyřiašest set svobodných let republiky znamenalo pro vývoj českého národa moc. Bylo to sice jen kratinké vydechnutí v oné 350leté porobě, ale stálo za to. Těch 24 let stačilo oživit v občanech Československa víru v demokracii a svobodu. Těch 24 svobodných let nám dalo oba Masaryky - otce i syna, Karla Čapka a volnost Josefu Švejkovi, aby si dělal srandu z čehokoli. Hlavně z hlouposti.
- 2/ Malé národy a státy mohou žít a udržet se. Stačí se podívat na Švýcarsko. Kdyby neto-románi nebo oběšené kantonu Tessin chtěli, mohli by vystoupit z "Eidgenossenschaftu", z federace, stejně jako v ní dobrovolně mohou zůstat. A taky, jako my, nejsou Švýcaři zádni Jánosíci.

Verím, že až bude mít mohutný titan svých starostí dost, dostane se i malým národům a zemím v Evropě šance na samostatnost a nezávislost. Zvolí-li pak raději federální svazek a učiní-li tak dobrovolně, bude to jejich věc. A tedy i naše.

3/ Bojím se, že "národním programu" dochází s dechem i humor, který vždy - a v zbývajících 36 letech zvláště - aktivně působil na národní život. A protože neumím jinak, angažuji se v "české otázce" aspoň na poli humoru. Dokonce tak, že někteří nejrovnější mezi rovnými mě falešně naříkávají, že jsem to já, kdo na ně vymýšlí a šíří anekdoty, což samozřejmě není pravda. /Pardon... už jste slyšeli, jak... pardon!/.

Nic víc nepotřebuje národní pospolitosť tolik, jako smysl pro humor. A toleranci k humoru. V těchto dnech mi na toto téma vychází knížka. U Herderů ve Freiburgu. Jmenuje se "Tisíc a jeden Švejk". Bohužel Německy. To také patří k šedesatinám Československé republiky.

Josef Dubský. 35 let, historik:

- 1/ Češi a Slováci ustavili po desetiletích ne příliš úspěšných politických snah vlastní nezávislý stát, a to za specifické situace ve střední Evropě, která se vytvořila porážkou obou hegemonů v tomto prostoru - Německa a Ruska. Další podstatný fakt: nový stát vznikl díky pohybům těch členů armád na vzdálených frontách, díky iniciativě a schopnostem několika málo exilových politiků, kteří dokázali ovlivnit jiné politiky v cizích kabinetech a na rozhodujících konferencích /tím nechceme jejich obrovské dílo bagatelizovat/, a zajisté i díky celkové dezintegraci konzervativních sil ve střední a východní Evropě. Mása národa - odmyslíme-li logie - nemusela hnout pro jeho vznik přetm. Nezávislost nám byla u d ě l e n a. Tyto skutečnosti poznamenaly celý dosavadní vývoj Československa. Nebránění republiky o dvacet let později, okupace a v podstatě čekání na o s v o b o z e n í, které přišlo z Východu, nemožnost prosadit vlastní cestu dalšího vývoje - ať už Benešem nebo Gottwaldem -, ostudná padesátá léta, ne-

schopnost radikálnější destalinizace a romantický pokus o socialismus s lidskou tvářící ústící v jinou okupaci, deset let normalizace - to není zvlášť povzbuzivá bilance k 60.výročí republiky. Nutí k zamyšlení nad příčinami, k sebereflexi, poučení, nikoliv ale k flagelantství nebo masochismu.

- 2/ Může se zdát, že problematika malého národa a státu je v době atomového patu supervelmocí, ekologické krize, rozporů vyspělých průmyslových zemí a zemí třetího světa a kosmických letů jen pouhým - a odvrženíhodným - reliktem 19.století. Ale otázky existence malých národů nebo států nebyly těmito problémy právě zde, ve střední Evropě, zprovozeny - bohužel - ze světa, spíše naopak. Letopočty 1948, 1953, 1955, 1956, 1968, 1970 dokazují, že národy této oblasti, na rozdíl třeba od Danů Holanďanů nebo Švýců, nepovažují tuto problematiku za vyřešenou. Záleží na každém jednotlivém národu zvlášť a na všech v této oblasti dohromady, kolí prostoru pro národní a státní svébytnou existenci a jakými adekvátními prostředky si vydobyli a vydobudou. Poznat shodné dějinné trendy a vývojové tendence

ve sféře "mezi Německem a Ruskem" a zároveň rozdíly a specifčnosti jednotlivých národů a států v ní, spolu se znalostí fenoménu "Ruska, byzantství, pravoslaví", zakomponovat je do obecného vyvoje evropské a světové politiky - to je úkol pro myslivou a nezávislou inteligenci těchto zemí, včetně naší. Konkrétně pro nás - porozumět především sobě, ale i Polákům, Maďarům, Rumunům, Rakušanům, Finům, Jugoslávčům - spíše než se zajímat o země Beneluxu, Irsko, Portugalsko, ale i Francii nebo Anglii.

- 3/ Někteří z naší generace se aktivněji nebo méně aktivně podíleli na kulturně politickém životě republiky koncem šedesátých let. Opět v různé míře tak činí dnes, především svou občanskou aktivitou. Formulovat "národní program" - to je v současných poměrech nad sílu a možnosti jednotlivců. Snad jen vytyčít okruhy /viz výše/, kam by se mělo orientovat úsilí iniciativních a myslících lidí. Co bychom nejvíce potřebovali? Plně vědomí, že: 1. jsme v období stabilizace statu quo, které bude trvat dlouho, 2. nespolehat na nikoho jiného než na sebe, 3. že mohou být proti nám použity jakékoli metody a prostředky.

Jana L., 12 let

- 1/ Historický význam uplynulých šedesáti let existence československého státu se z hlediska vlivu na vývoj obou našich národů dělí na čtyři hlavní období:
 - a/ 1918-1938: Prvních dvacet let Československé republiky se zakládalo na politické demokracii. Došlo k nevídanému posílení národního a státního sebevědomí, které se opíralo o demokratické ideály. Přes všechny stinné stránky oné doby lze v r.1978 bez váhání prohlásit první republiku za dosud nejsvobodnější období vývoje našich národů.
 - b/ 1938-1945: Rok 1938 způsobil přijetím mnichovského diktátu mravní rozpad, z něhož se oba naše národy dosud nevzpamatovaly. Proti vůli většiny občanů tehdy demokracie kapitulovala před totalitním režimem. Charakter našich národů byl těžce zasažen morálním úpědkem, pramenícím z intenzivního pocitu bezmocnosti a hanby. Dvě vrstvy českého národa, jež tomuto vlivu nepodlehly, inteligence a

vojáci z povolání, byly během německé okupace z velké většiny decimovány.

- c/1945-1968: Strach a přizpůsobivost jsou určujícími jmenovateli vyvoje našich národů v tomto období. V šedesátých letech postupně část inteligence a politiků narovnává páteř a odhodlává se k riziku cinu, který navazuje na naše demokratické tradice. Když občané zjistí, že nejde o pouhý palácový převrat, ale o uvolnění prostoru pro uplatňování základních lidských práv, s nadšením vstupují na jeviště a obnovují své téměř zničené národní a státní sebevědomí. Tak jako v roce 1938, i v r.1968 jsou naše národy na principiálně vyšší úrovni než jejich reprezentace, které se sklání před druným Mnichovem.
- d/ 1969-?: Pomněchovský rozpad morálních hodnot se postupně opět obnovuje. Totalitní moc se snaží likvidovat zdroje demokratických tradic našich národů, kulturu a vzdělanost. Odpor proti potlačování základních lidských práv vyústuje v občanskou iniciativu Charta 77, která se setkává se všeobecnými sympatiemi.

2/ Nejsem malý národ. Co do počtu je např. švédský národ menší než národ český, avšak je mnohem významnější v kulturním, ekonomickém a politickém ohledu. Naše malost spočívá v mravním úpadku, jehož důsledkem je nedostatek vytrvalosti a důslednosti při prosazování těch ideálů, z nichž se zrodila naše státnost a kterými ji lze obnovit a udržet. Naši předkové se nejen trápili problémem udržení tehdy malého národa. Oni také vypracovali koncepci jeho smysluplného života a v praxi ji uskutečňovali. Skutečnost, že státní reprezentace většinou zklamala v těch krizových chvílích, kdy bylo na čase hájit smysluplnou existenci našich národů železem, není v žádném případě argumentem proti této koncepci. Má-li náš přítomný a budoucí život mít smysl, je třeba obnovit naši charakterovou a vzdělanostní celistvost.

Stát je politickou formou, vyrůstající ze snah národních individualit. Stát se udržuje těmi ideály, z nichž se zrodil. Nositelem a tvůrčí silou těchto ideálů jsou národy.

Malé národy a státy mohou být samostatné

a nezávislé pouze tehdy, jsou-li jejich občané lidmi samostatnými a nezávislými, tudíž tehdy, chtějí-li být bytostmi ze sebe zodpovědnými a podle toho také jednají.

- 3/ Moje generace, a já sám osobně, se aktivně zapojila do demokratického hnutí v r.1968. Vzhledem k našemu tehdejšímu věku nikdo z nás tenkrát nezastával odpovědné funkce a nenese proto zodpovědnost za katastrofu demokratické obrody společnosti. V současné době to však již tvrdit nelze. Moje generace se dělí na lidi zkorumpované a nezkorumpovatelné. Srovnávám tuto naši situaci se situací jiných generací současnosti a zjišťuji, že na tom relativně nejsme nejhůř.

Snažím se posilovat naše národní a státní sebevědomí poukazováním na jeho zdroje. Národní program je nezbytným předpokladem naší samostatnosti. Snažím se upozornit na nutnost kontinuity, na potřebu návaznosti na náš původní humanitní program, vycházející z demokracie jako ukázkujícího mravního názoru na život.

Pospolitost našich národů nyní nejvíce po-

třebuje vlastní kulturu a vzdělanost, protože tyto nezbytné předpoklady samostatné a nezávislé existence jsou jí téměř deset let systematicky odpiřány a znehodnocovány. Tato tendence není ničím jiným, než skrytou národní denocidou. Dále je zapotřebí skutečné občanské iniciativy, vycházející z principu základních lidských práv. Tyto tři elementy národní svébytnosti, z nichž jediné může vyrůst hodnotný státní útvar, již existují. Je však třeba, aby se staly samozřejmou národní potřebou, bez níž život nemá smysl a bez níž jsou veškeré materiální snahy vlastně nevypodné.

Fr. Šamalik, 53 let, teoretik státu a práva:

- 1/ Uplynulých šest desetiletí až rozmařile plýtvalo dramatickými akty, jimiž se naše národy podílely na zauzlinách evropských a světových proudů a směrů. Nejsme proto chudí ani na výsledky /či vymoženosti/, ani na zkušenosti. Za nejdůležitější považují a/ ustavení demokracie a její udržení v chaosu meziválečných sociálních i nacionálních srážek a bujících autoritativních i fašizujících nálad v Evropě a doma; b/ nezdar v hlubší duchovní a politické integraci "státního lidu" prostřednictvím demokracie a - vůči slovenskému národu - koncepce čechoslovakismu /jež ovšem neznamenala jazykovou "čechizaci" a nepochybně urychlila rozmach slovenské kultury/; selhání spojeneckogaranční západní orientace - a ještě víc: sobecké podvrácení univerzálnosti západní demokracie, jež umožnilo a dovolilo Mnichov. Pro nás to znamenalo rozpad státu i ztrátu státní samostatnosti a to vše se odehrálo vlastně jen na poli diplomacie /podepřené ovšem mocenskými tlaky a sociálně egoistními výpočty/, bez vážného pokusu o energický odpor, který byl ostatně zpro-

blematizován už vnitřním vystupňováním desintegracyjnych snah. Paradoxně právě v těchto chvílích dosahuje historicky nejméně zakotvená část státu vlastní, ovšem jen formální, nicméně i aktivní státnosti; d/ okupační teror vynucující výkonnost a vnější loajalitu, odboj vrcholící v Slovenském národním i pražském povstání a nakonec obnovení československého státu, znovu jako výsledek světové války. Všechny tyto okolnosti vedly k relativně rychlému rozpadu buržoazní státnosti včetně její demokratické formy, k formování socialistického systému i k novým spojeneckogarančním svazkům. Přitom můžeme tuto socialistickou fázi rozčlenit na "neúprosnou", "umírněnou" /rozhraním je XX. sjezd KSSS/ a konečně "reálnou".

Nepochybně jsme tu na vrcholcích světových dějin - jednou jako iniciátoři, jindy vleceni událostmi -, dalecí údolíček provincialismu. Reakce na tyto události může být ovšem provinciální či jednostranná, může ustrnout na izolovaném problému nebo se zastavit u nějaké časové meze. Národní pedagogika, opřená o výklad, osvětlení a zhodnocení národních zkušeností /věda, literat

tura, umění, publicistika/, to nemá lehké, chce-li se vyhnout prostoduchosti a zaujatosti. Nadšení se v nich mění v zklamání, svoboda v porobu, porážka ve vítězství, spojení v izolaci, izolace ve spojení, západní orientace ve východní, otevřenost světu v uzavřenost před světem, buržoaznost v socialismus, pluralita v monolitnost, diskuse v monolog...

Nejsou to intenzivní, náročné, vysilující a unavující dějiny, které tu máme v časovém rozsahu jednoho lidského života? Stává se, že teprve ztráta nám objeví hodnotu ztraceného. Že větší díl jednoho nám nenahradí to, co se změnilo nebo co vůbec zaniklo. Extrémní přerывy a změny očišťují a prověřují elementární životní hodnoty, přikazují orientaci na sebe a blízké, ale nakonec se v našich národech vždy našli lidé velké mravní a duchovní síly potřebné k neutuchajícím pokusům prolínat ději na dramata svou vůlí, zmocňovat se jich, ztvárňovat je. Jeden ze dvou nejvýznamnějších činů posledních šedesátilet /za druhý považují socialistickou orientaci/, demokracie, byl zpochybňován

z levých pozic pro buržoaznost. Ale tento rys meziválečné demokracie je sotva jediným a hlavním důvodem, proč nedošlo k tvořivé a organické syntéze demokracie a socialismu. Důzrakem je i to, že v poválečné době nedošlo ani k důsledné úpravě vztahů mezi českým a slovenským národem. A tak se stalo, že zrušené či nedostatečně uznané hodnoty prokazaly svou svěžest v široké i chaotické snaze o tuto syntézu a o rovnost obou národů ve federaci. Z nejasnosti a spletnosti jazyků se prodírala ke světlu základní tendence našich dějin: sociálně spravedlivá společnost rovnoprávných a samosprávných národů.

- 2/ Problém "malého národa" v našem, středoevropském případě, je problém "malosti" v historicky zhuštěném, dynamickém prostoru /daném, novém či obnoveném/, v němž souhra i protihra velmocí, "pečujících" o rovnováhu, potřebovala i malé státy a národy jako přivažky a dovažky. Mohla je přivtělít sem či tam, zbavit je státnosti nebo je vybavit státností, rozšířit či zmenšit jejich území nebo je rozdělit jako posvícenský koláč. Za všechny at slou-

zí příklad trojího rozdělení Polska mezi Prusko, Rakousko a Rusko. "Malí" tu tedy měli jako celek pevné místo, ale každý "malý" sám o sobě měl postavení velmi vratké. Tehdy ovšem ještě vládl dynastický princip, moderní pojem národnosti se teprve rodil a musel nejdříve projít nepříjemnou a diskriminující hierarchizací na národy historické a nehistorické, to jest národy s právem na stát a národy, jež toto právo nemají. Tato diskriminace ostatně urychlila zrod práva každého národa na sebeurčení /není-li sporné právo, může být ovšem sporný jeho subjekt/. Dynastická a velmocenská rozpínavost však vždy přerůstala intenzitou a šíří kulturní expanze, a pokud objala národ vědomím a kulturou už zcelený, potud ani dynastický /nebo velmocenskoasimilační/ princip nepřevážil národnostní: Češi a Slováci jsou klasickým dokladem. Zvláště XX. století reviduje národnostním právem politické útvary, které na ně nebraly zřetel.

Pro naše první buditele byla ovšem tato budoucnost v neproniknutelné mlze, jasná byla státotvárná a státoničitelská mánie Napoleona a poté svatoalianční antidějinná

energie. Nebylo bezpečné, zda zámer a vůle, jez jsou u zrodu Thamových básnických sebrání, představují vážný a nezničitelný pohyb k národnímu uvědomení, sjednocení a samosprávě. Trápení nad tím, jak se udrží malý národ, se tak v různých dobách týká různé skutečnosti. Jungmannova a Kollarova generace má před sebou národ malý nejen kvantitativně, nýbrž i kvalitativně. Je to národ bez státu, bez velké a autonomní soudobé kultury, národ zijící v historických hranicích s Němci, jejichž politická, hospodářská a kulturní hegemonie byla nepochybná, národ s ještě nerozvinutou odpovědností vůči sobě a svému osudu, to jest národ bez zralých tříd a skupin, které by byly zdrojem a oporou této odpovědnosti. Schauervy skeptické otázky jsou položeny v situaci daleko příznivější a nemůžeme si je odmyslet od dobové nacionálně imperialistické expanze a frazeologie velkých národů. Ptal se po ceně a smyslu "národní svébytnosti", která v koncertu vzepjaté evropské a kolonizační politiky je stejně odsouzena k podružným úlohám. Tázání tohoto druhu zajisté musí vyústit v program prohloubení národního života, je-li národ už

hotovým faktem a není náhodou, že Schauer kladl tyto otázky v Masarykově časopisu. Nová vlna skepse, vyvolaná Mnichovem, výrazněji položila otázku hodnoty a pevnosti světového řádu.

Sotva lze pochybovat, že minulé trápení a skepse se dosud houzevnatě vzpěčují mumi-fikaci. Trápení buditelů /a tím se lišíme od řady jiných malých evropských národů a států, jejichž národní život nepodlehł takové dekadenci jako český a slovenský/ zůstává jako problém mravní, duchovní a hospodářské intenzity národního života, Schauerova skepse jako úkol dobývat univerzální, všelidsky významné hodnoty a činy z bytí vlastního národa, mnichovský zážitek jako vůle po světovém řádu, zreglujícími projekty krále Jiřího a Komenského.

Kvantitativní malost národa /počet obyvatelstva a rozsah území v poměru k jiným/ můžeme měnit jen zcela nepatrně. Je to ostatně relativní pojem - srovnává s větším a největším. A je to i otázka výhodnosti a nevýhodnosti, bezpečnosti a nebezpečnosti být sám sebou nebo unikat malosti státním sjednocením malých národů. Ze zvá-

žení těchto alternativ vyrůstalo dřívější "rakušanství", přesvědčení o větší výhodnosti a bezpečnosti většího státního celku /je to konečně i jádro "čechoslovakismu"/. Na levici zůstal tomuto pojetí věrný i za války Šmeral, na pravici Kramář, který ovšem těžiště velké říše přenesl z Rakouska na Rusko. Rakouská orientace měla ovšem úskalí v tom, že velký celek, myšlený jako záruka, tvrdošíjně blokoval národní svéprávnost a rovnoprávnost. Obdobné bylo postavení Slováků v Uhrách. Světový řád v malém měl prostě tytéž neduhy jako velký svět, takže být sám sebou, převzít tíži a odpovědnost samostatnosti bylo pro národ důstojnější, mravnější, plodnější. Takový je smysl "Masarykovy akce".

Udržet "malý stát" je zřejmě obtížnější než udržet "malý národ", aspoň v Evropě. Aby se zničil stát, stačí zničit několik institucí, porazit vojsko, dosadit nové úředníky, podrobit národ dozoru, zastrážit ho. Aby se zničil národ, musel by se zničit jazyk lidí, knih, písní a modliteb, jazyk jako médium národních dějin, národního du-

cha, který ostatně může přežít i ztrátu jazyka /anglizovaní Irové a Skotí/. Bez fyzické likvidace je to v našich časech nemyslitelné, a pokud existuje národ, má v sobě i své instituce, svůj stát. Více než udržení "malého národa" je tedy problémem to, jak malý národ v nepříznivé situaci udrží živou vůli po tom, čeho ještě nedosáhl nebo co mu bylo odnato. Co může být pro malý národ horší, než je-li sražen i k malosti chtění a vůle, k lhostejné neodpovědnosti vůči svému osudu, k volní mravní a duchovní přízemnosti? I velký národ a velký stát může poklesnout ke kvalitativní malosti, ale u něho je tato trapnost přece jen nějak vyvážena jeho velikostí a sebevědomím, které se z ní živí.

Protože "Malé národy" nelze ani zvětšit, ani zrušit, zbývá jim jedno: žít jako národ, jako autonomní celek, samostatně a nezávisle ať ve svém státě, ať v širším společném útvaru. Vůle žít takto a právě takto je složkou i tvorbou světového řádu, spojeneckého systému nebo společného státu, těchto forem, jimiž národy násobí svou jistotu a bezpečnost. Bez vzájemného pocho-

chopení a respektování to budou prázdné formy pro jedny a nástroje dominance pro druhé. Kdo může předvídat, co bude zítra reálnější - "supervelmoci", nebo řád rovnosti všech států? Co z obojího bude v meziních situacích víc vážit? Současný světový řád má stále daleko k tomu, aby každému a předem zaručoval život v "samostatnosti a nezávislosti". To se ovšem týká státnosti, neboť duchovní a mravní samostatnost a nezávislost si každý musí dobývat a udržovat sám. Břímě rizika i břímě nezralosti světového řádu, jeho nevypocitatelnosti, musí na sebe vzít každý národ, neboť každému národu stejně jako každému člověku je všeobecně přiznána svoboda.

- 3/ Moje generace, ta, která dospěla za války, zanechala stopy rozkolísané a někdy nihilistické /myslím na její vztah k tradici a kulturnímu dědictví/, hlavně pro neúměrně široké a mechanické pojetí buržoaznosti a lidovosti. Zároveň však tato generace sama a iniciativně začala práci na korektuře svých činů a její sebekritika se musela stát společenskou kritikou. Zproble-

matizovala mechanickou přímočarost její konfrontací s důsledky, jež měla pro individuální a společenský život. Nebyl to prostý konjunkturální obrat ani čin špatného svědomí, nýbrž akt, jímž si uvědomovala novou skutečnost, kterou spolutvorila. Ten, kdo cítí a vidí nekončící svar mezi idealem a jeho realizací, mezi mechanismy a životem, kdo není lhostejný, snaží se spolutvářet národní život i tendy, není-li k tomu oficiálně povolán. Samozřejmě si uvědomuje potřebu "národního programu", t.j. souhrn, směr a postup toho, co národ ve svých složkách a ve svém celku potřebuje. Myšlení o těchto potřebách je všeličím podmíněno a ovlivněno, takže není daleko od pravdy říci "sto lidí - sto názorů". V této věci však nejde o prchavou myšlenku, kterou vzápětí sami zapomeneme, nýbrž o pevné, soustavně promyšlené a prověřované orientační body a směry, které lze začlenit do duchovní národní kultury. Politika je především proces, v němž z fragmentů tohoto myšlení krystalizuje "národní program". Proto také nejde jen o potřebu "národního programu", nýbrž i

o potřebu takového myšlení, jež mu v každé chvíli může dodat potřebnou látku.

Hloubka a všestrannost tohoto myšlení podmiňuje intenzivnost, plodnost a hloubku národního života, pokud ovšem nezůstává "čistým myšlením" až z vlastní viny nebo pro vnější překážky, jež brání tomu, aby slovo bylo učiněno tělem. Toto uvolnění myšlenky a činu a jejich sňednocení v "národním programu", v praktických postupech, je dnes pro naše národy možná nejvýznamnější. Jen tím se uvolní cesta k zintenzivnění národního života, k znásobení výsledků národní energie. Netýká se to výhradně ekonomické oblasti, v níž jsou možnosti extenzivního růstu vcelku vyčerpány a v níž práce musí být podepřena soudobější vědeckotechnickou základnou a organizací. Jde o všechny oblasti, o politiku i kulturu, o vědu i mravnost, o větší soudržnost a lidskost společenských vztahů, o odpovědnost za postup lidskosti, o plodný a kritický vztah se světem, o spolupráci při tvorbě světového řádu...

Dana Horáková, 32 let, filosofka:

- 1/ Znamenalo toho tolik, že za zajímavější považují to, co neznamenal. Myslím tedy, že mělo znamenat, ale dosud neznamenaťe, střízlivé zproblematizování novodobé orientace našeho národa na národ mluvící bratrskou slovanskou řečí. Tato orientace byla v jádře inspirována a zorganizována /nikoliv podmíněna/ romantickou jazykovědou. Nicméně naši obrozenečtí filologové nepochopili, že jazyk sousedícího národa koření v oblastech výrazně neevropských, že je prosáklý atmosférou byzantské vize politické jednoty svaté říše a imperiální církve. V pravoslaví, kde už od počátků 4. století církevním sněmům předsedali císaři "vojenského původu" a kde byl problém pravdy, spravedlnosti a dokonce spásy otázkou nekompromisní mocenské převahy, se nemohla prosadit ani západokřesťanská, v jádře ambroziánsko-augustinovská koncepce dvou mečů, ani pojetí pravdy, spravedlnosti a spásy jako záležitosti jednak panovníkova rozhodnutí, ale současně jako předmětu práv-

ních a mravních norem, výchovy a vzdělanosti. Z tradice naroubované ideou dvou rovnocných, střetávajících se a vzájemně se tvořivě podmiňujících sil, však odborně i lidsky čerpá generace, která republiku připravila. Mohlo znamenat, a do jisté míry už také znamená, kritickou revizi osvěcensky horlivého programu pouze novorové jednoty všech Slovanů. Tento program místo aby zrodil hospodářsko-kulturní organismus, potratil loutku, mnoho loutek, které dodnes luští své sice osobité, ale právě jen soukromé hlavolamy. Idea panslovanského meganároda, navazující na zkušenosti mnohonárodnostní východořímské říše, rozdrolila poslední zbytky spontánní náklonnosti jednotlivých slovanských národů i států a jejich současná soudržnost je stejně vratká, jako je umělá.

Šedesátiletá historie naší státnosti však pro mne znamená především toto: z centra nás samých jsme se ocitli na periferii suverénního kolosu, který už z pouhé podstaty své živelné a fyzické síly zřejmě nevidí jinou možnost, než ignorovat, nebo převálcovat veškeré pouze evropsky civilizač-

ní počínání. Kromě toho ze sebe chrlí despotické, z hlediska jeho vnitřního uspořádání přirozené opovržení vůči všem pouze dočasným, proměnlivým a svým způsobem tedy přebytečným jednotlivinám - a to ve jménu jakési nadindividuální, nedhistorické a posléze všesmírné věčnosti, kterou zde na zemi zastupuje božsky jednotný a jediný celek. Byzantská metafyzika v rukou politika k nám tedy dodnes promlouvá řečí až hmatatelně srozumitelnou, i když je jazykem, kterému díky svým autentickým tradicím a evropanekým dějinám nikdy neporozumíme.

2/ Myslím, že na takto formulovanou otázku nechci odpovídat, už také proto, že odpověď není tolik a jsou notoricky známé: od švýcarské alternativy po modely balkánsko-dunajských federací. Problém je jinde. Ptát se dnes tímto způsobem je sice ušlechtilý, ale především stejně pošetilý výkon, jako třeba šetřit na fiakr, abychom se v něm mohli pvozit po dálnici.

Závažnější než dotaz sám si tedy připadá skutečnost, že tato otázka vůbec byla po-

lozena. Otázky stárnou spolu s myšlenkami, a pokud se po šedesáti letech ptáme už nikoliv na totéž, ale pořád stejně jako naši dědové, svědčí o tom, že kdesi v nás tvrdošíjně přetrvává starost o to, "jak to s náma probůh dopadne". S námi, malým nárůdkem v srdci Evropy, na křižovatce solných cest.

A právě tato úzkostná starost nás usvědčuje z tradičního, a už tolikrát zprofanovaného i zkerikovaného čechocentrismu, kterým sami sebe v pravidelných intervalech vyřazujeme z ohnisek světového politického dění i technicko-kulturního podnikání. Důsledky takto do sebe svinutého myšlení jsou zřejmé. Dokud se tedy nez bavíme jalového přemýšlení co by- kdyby a neshlédneme k nám domů z odstupu problémů aktuálních a především planetárních, budeme se stále zoufaleji propadat na úroveň bezvýznamné partikularity, jejíž existence má sice jakés takés ospravedlnění, ale jen a jen skrze svou vazbu k mohutnému celku. A tak jako vyšleněná jednotka pohraniční oblasti, do únevného vyčerpání zaměstnávaná starostmi už nikoliv o ducha, kultu-

ru, či tradici, ale prostě jenom o obživu, dobrovolně přistupuje na roli, kterou nám vnutila autorita o jejíž legitimitě už dávno víme své, ale přesto se jí napořád zabýváme.

Dnes už skutečně nejde jen o nás. Jenomže dokud nám samotným půjde právě jen o nás, nikdy z nás moc nebude. A utrápíme se.

Úvahy, laděné podobnými otázkami, mi ostatně připomínají emancipační hnutí žen. Ženy, které za to stojí, o to nestojí, protože se emancipují samy a to více méně bezděky, přirozenou cestou. Nicméně těm, které se upachtěně angažují, těm emancipace nepomůže, ani kdyby ji do svých pevných rukou konečně vzali muži sami a rozdělovali krásu všem ženám bez výjimky, podle potřeby.

5/ Nesnažím se aktivně působit na národní život, nemám potřebu národního programu, při slově "pospolitost" se mi vybaví Jirásek, plesající obrozenci a teskné hpufy Šírotků na Slovensku. Zato mám utkvělou a čím dál urputnější potřebu pracovat eo nejsou-stavněji ve svém oboru, nenechat se připra-

vit o schopnost srovnávat s tím, jak v něm pracují jiní lidé, snažím se neztratit soudnost, nezvyknout si na řadu absurdit a zbytečností, kterým musím věnovat tolik času, energie a často i dobrou náladu, protože si myslím, že národ - či spíše ^{těch} několik přátel a známých, kteří mi ho konkretizují - potřebuje totéž. Dělat co nejkvalitněji, myslet co nejstřízlivěji a soudit vše, včetně sebe, co nejobjektivněji.

A filozof je zřejmě za kvalitu této sebe-reflexe, čili za hodnotu tážení po smyslu bytí i existence, závazně zodpovědný.

Ivan Kadlečík, 38 let, spisovatel:

Šesťdesiatročná republika prichádza v poslednom čase so mnou do najciteľnejšieho styku najmä skrz otázky /a triky/ jej konfekčnej polície, preto pociťujem nechuť k akýmkoľvek otázkam, aj k tým anketovým a priateľským. Výročia ma už dávno nenadchýňajú, ba ani príležitosti, pretože odpovedať si sám sebe na otázky je príležitosť častejšia než denná. No tak či onak je tu príležitosť výročia a otázky ankety, trochu patetické, trochu nudné. Nuž teda sumárne a osobne, lebo výpoveď o mojom položení je do istej miery aj výpoveďou o stave republiky - štátu. Cítim sa - stručne - akoby som bol celý Achillovou pätou, zraniteľný a obnažený ako anténa a ako človek všade tam, kde "z moci plynie právo a nie je len jeho nevyhnutnou ochranou, všade, kde revolucionizujúce úsilie spoločenské, kultúrne i morálne môžu byť bezbranným terčom útokov preto, lebo im útočiaci nerozumejú, alebo preto, lebo im dobre rozumejú - či už z pohodlnosti a lenivosti myslieť,

či z dobrého uváženia ochrániť nespravodlivé výsady a koristnícke možnosti", povedal v roku 1964 Ladislav Novomeský na mezinárodnej konferencii antifašistických spisovateľov. Človek sa od rana do večera iba bráni. Angažujem sa teda tak - to je dnes môj súkromný národný program - že sa z celej zvyšnej sily usilujem neangažovať výhodne negatívne, to je minimum a moja malíčka stopa v republike, žiaľ. Aj táto pasívna obrana je už aktívnou tvorbou a jej zmysel je i nadosobný, azda. Navyiac sa utečujem, že som - pre tento národ? - napísal päť - šesť pravdivých a krásnych viet a možno ešte štyri napíšem a mo no ich raz aj publikujem, ak pánboh dá a strana dopustí, ako vravia ľudia. Lebo "Slovák ustavične hundre na beh časov, no nenáladá spojivá, ktorými by sa napojil na ženúcu sa loď pokrokov ľudských a národných. Preto nemože dojsť k významnejším spoločenským výsledkom. Chyba povetrie, z ktorého by čerpali, osilnenie lepši duchovia žertvujúci sa národnému dobrobytu. Len máloktoľný vlastenec vydrží to naše Kocúrkovo, tú našu pokútnu krpatoš a klebetnú nečinnosť... Slováci okamžitými

sľubmi zisku dajú sa odviešť aj od svo-
ho najlepšieho priateľa", napísal pred vy-
še sto rokmi ten tvrdý, nezlomný Jozef Hur-
ban. No dnes to už nie je celkom tak, aj
vďaka relatívne /a to stále/ samostatnej
republike a socializmu. Slováci sú tuční
a sebavedomí, nikdy sa nemali tak dobre,
zda sa. Chladničky - trezory plné masa tak
ľahko nedobyje intelekt, mravnosť, vnútorná
kultúra - a výjimkou Ženy sa pultom a po-
dobných klabiet, zvaných dnes umenie. Slo-
váci sú veľmi veľkorysí - dnes aj v mrhaní
svojích talentov, no to vrchnosť robí aj
v šporovlivejších Čechách. A naše neveselé
zažívanie bravčoviny a piva je schutené
policajno-byrokratickým korením. Taký je
vývin a poučenie z neho. A predsa pri zro-
de tejto republiky - lakmusového papierí-
ka Európy - stáli ideály masarykovsko-šte-
fánikovskej humanity, ľudskej dôstojnosti,
slobody, nezištného intelektu, odvahy a
vôle, obete. No už vtedy: kým dr.Štefánik
- ako metafora - mrzol a chorobne odpadával
v sibírskom vagóne, doma sa rozdeľovali
trafiky, masiarstvá a krčmy, ako o niekoľ-
ko rokov neskôr až podnes mototechny, mi-

nisterstvá, riaditeľstvá a generálne riaditeľstvá. Nie, nenasledujeme Masaryka ani Štefánika, lebo to boli muži 19.storočia a boli dosť omylní, ako učia dejiny. Ale je škoda, ak sa zabúda na ideály, ktoré ich vliekli; veď nie je rieka, čo si nepamätá prameň, aj keď sa do nej lejú vydatnejšie kanály. Zahatať súdobé kanály hrubosti, poníženosti, podlosti, strachu, korupcie, bezcharakternosti, zúfalstva, zisťnosti, vyčistiť rieky je to, čo ľudstvo a "dľa tebe /vás/ potrebuje národná pospolitost najviac", povedané ústami ankety. Tu, a nikde inde, chcel bysom si znovu zachovať svoju malú ľudskú tvár, aj keď neviem prečo a načo. Možno to budem vedieť, keď bude mať babička sedemdesiat a jej vnučka Fedorka Dubčeková dvadsať rokov; ak všetci dojdeme v akom-takom zdraví, opytajte sa ma. A to je zároveň aj vinš k jubileu.

Vratislav Křífenberg, 53 let, etnik:

1/ Domnívám se, že pojem "národ", který byl odedávna zakotven ve sféře demagogického iluzionismu, ztratil přinejmenším v posledních 60 letech i tuto svou funkčnost, a to zcela obecně vlivem zuřící vědeckotechnické revoluce. Medium jazykového společenství nestačí překlenout tendence k univerzalitě a k internacionalizaci životního slohu v jejich pozitivním i negativním smyslu. Z tohoto hlediska zdá se mi anachronismem uvažovat o vývoji českého a slovenského národa. Dějiny této země od roku 1918 ve všech svých klíčových bodech přesvědčivě dokumentují nemohoucnost nacionalismu jako reálné politické síly. To, co má předpoklady stát se kolektivním vědomím, zakládá svazky pronikající napříč národnostmi a státními hranicemi.

2/ Jestliže se "naši předkové" trápili otázkou existenčních možností "malého národa", rozhodně se nevyznamenalí jejím řešením. Dodnes tato země sklízí plody jejích politického diletantství. Stačí si přečíst

Masarykovu Novou Evropu, aby bylo zřejmé, že už v roce 1918 bylo heslo sebeurčení národů pouze jednostranným nástrojem mocensko-politické propagandy /znárodnění státu, zestátnění menšin, požadavek koridoru k moři/. Kruté historické zkušenosti nepřípouštějí už dnes iluze o "samostatnosti a nezávislosti" malých států.

3/ 60 let republiky ovládaných tradičním českým pragmatismem představuje terén už hodně sešlapaný od K.Čapka přes J.Drdu k B. Hrabalovi a taky - undergroundu. Ale ani toto folklórní jeviště duchovní pospolitosti, na němž si předávají slovo čiperný vypravěč s pivním recesistou a poučený modern s farářem, neusiluje o "národní" jednotu či program, nýbrž dnes spíš o umístění na zahraničním trhu. Bezpochyby právem neboť nejširší lidové vrstvy jsou zaměřeny převážně k fotbalu a k hokeji a zbytek pozornosti pohltí vozidlo a chalupa. Byl bych velmi sklíčen, kdybych našel stopy toho, čeho si vážím, na tomto udusaném úhoru.

Myslím, že formalizace sociálních a kulturních funkcí, k níž dospěla pragmatická konzumní společnost i ve své retardované podobě, je nutným průvodním zjevem agónie jednoho civilizačního cyklu. Pripadá mi užitečnější hledat na jejím rubu, třebaš dalších sto let, strukturní prvky příštího, než jakkoli galvanizovat mrtvolu nacionalismu.

Jaro Hynčík, 44 let, historik:

- 1/ To predsa jasne povedali režimoví historici v referátoch činitelov. Ja, ako historik, by som mal na to odpovedať životným, či dokonca celoživotným dielom, ak som navyše historik nových československých dejín. Ale z tejto funkcie som sa vyakčnil, sám od seba som nebral v úvahu realitu, a tak bolo celkom správne, že ma vynnali z katedry, archívov, knižníc a prideliť mi funkciu pri lopate v rámci vládnucej triedy. Vlastne som povýšil. A z tejto točky zrenia sa udivene dívam na protesty intelektuálov, že naši riadne, takmer na 100 % zvolení poslanci odhlasovali zákon o tom, že deň Republiky bude pracovným dňom, a nie žiadnym sviatkom, nechápem intelektuálne akukorvičenie nad tým, že na deň Republiky sa nescnádžajú občania na Veľkom námestí a že nestrielajú rachétkle. To sa predsa má a musí na iný sviatok, významnejší, bez ktorého by sme neboli: ani štát, ani my. Štát predsa nemohol vzniknúť bez metropolitnej revolúcie, tam sa začali dejiny, a tak aj dejiny Republi-

ky, bez tejto iniciatívy by nás boli vyhubili /či "chceli vyhubiť" - to je detail/, a bez pozdejšej pomocnej ruky by sme sa utopili vo vlastnej krvi. Vonkoncom neviem, že prečo sú ľudia tak nevďační a nechápaví: hierarchia hodnôt bola stanovená a požiadam činitelov, aby obnovili starý dobrý zvyk /zrušený za neblahej Novotného éry/ pridať k hymne Republiky ako logickú súčasť spev prvej, hlavnej iniciatívy. Považujem to za prežívajúci oportunizmus, ktorého aj po toľkom Vyučení ešte je prebohato. Ľudia si majú vážiť to, z čoho vzošli, a podľa toho zdobiť aj výklady: je hlavný sviatok, potom vicesviatok, potom ešte menší až do narodenín občana, či jeho menín.

Navštívil som dnes sídlisko a videl som zokol vokol obkolesený malý domček vznošenými typizovanými čínziakmi. Povedali mi na stavbe, že domček padne za obeť výstavbe a jeho najiteľov presťahujú do čínziakov. Prial som im v duchu, aby sa im to stalo aspoň v tom mieste, kde stál kedyś ich dom.

2/ ~~My~~ sme taký nesprátný, hašterivý spolok: byvali sme predsa vo veľkom dome, ale zachcelo sa nám malého, ale svojho. Tak sme si ho postavili. Ale zabudli sme, že dom postaviť je ľahšie, ako ho udržať. Naši veľkí susedia sa vtedy doma hádali a tak nám dali pokoj. Keď si dali veci do poriadku, čas od času nám sem sťahujú ozbrojených podnájomníkov. Tak sa nám z nášho malého, ale nášho domčeku stal "průchoďak". Dobré nám tak. Dedicia, čo neudržia dom, mali by ho predať a odsťahovať sa inam - to je predsa v ľudskej prirodzenosti. Alebo sa vzdať majiteľských práv aj de jure a zbaviť sa konečne ilúzií o vlastníctve. Napokon: čo sme si vybojovali, to máme.

V krčme na Kampe vravel istý muž: "Za slobodu sa neplatí peniazmi, ale krvou. A tento spolok už polstoročia čaká, že zaň preleje krv niekto iný: Američan, Rus. Keď by šlo o jeho krv, hneď povie: "Promiň, jdu na ležák!" Myslím, že v spotrebe toho ležáku sme prví.

Ten muž sa nezmienil ešte o jednom: o slobode darovanej. A to je ten fenomén. Daro-

vaná sloboda predsa najsladšie chutí: ani sa za ňu nemusí platiť. Keďy boli druhý prezident či štvrtý tajomník vyzvali národ k obrane, neboli by tu ani naši otcovia a možno ani my. A takto sme spokojne všetci po desaťročia na ten ležák chodili. Úplne sa divím ľuďom, ktorý sa divia, že darca slobody čas od času pripomenie svoj darok; v slušnej spoločnosti sa to nerobí, ale čo sa dá robiť - iný kraj, iný mrav. A tak si darca vymáňa úrok, vďaku, poslušnosť. Divíme sa mur Vobec nie: ak je nejaký spolok tak lenivý, že si nezachráni dom pred povodňou, tak predsa u nikoho nemože mať vážnosť. On ten ležák sa neďá donekonečna piť a takisto revolúcie, robené so suchým salámom, iba s lahvičkom /bez točeného/ vypadajú prapodivne.

Pre pijákov ležáku, a tak náruživých, otázky v tomto bode nepripadajú v úvahu. Na to sa bude treba spýtať konosi iného.

- 3/ Vtedy, keď som bojoval za nehumánnejší spoločenský poriadok, bol som takmer sám a dívali sa na mňa ako na blázna. Teraz oň bojujú oni a takisto sa ja dívam

na nich. Lenže vtedy som to robil za modrú košelu a súkenné gačky, dnes sa to robí za bakšiš. A je ich z mojej generácie podstatne viacej. Ani neviem, kde sa ich toľko vzelo. Ale majú celkom pravdu, ak si to teraz vytýkajú: to naháňanie do zväzu, do družstiev, na stavby, to ľavičiarstvo. Ja si to vytýkam tiež, lenže týmto niet čo vytknúť: sú tak perfektní a nezmýšľajú, že ich obdivujem. Lenže mám citlivý žalúdok a nemožem všetko zjesť. Pokazil som si ho na tých brigádach, kde slo aj o česť. Oni si ho zachovali zdravý. Takže teraz, keď oni bohato papajú, mne sa robí zle.

Zatiaľ čo oni teraz projektujú veľké veci, ja si len u lopaty koksu a starej BS 4 = uznalivo spomínam na ich varovanie: dojde ti dych. Ale aj tak som platný člen spoločnosti, či nie? Ľudia potrebujú aj veľké projekty aj teplo. Skúste sedieť v kaviarni, keď vám bude tiahať na nohy aj na mŕtvo. Čo vyprojektujete? Tak sa na tom všetkom vďačne podieľam, vedomý si, podľa vedomia činiteľov, že už sa na viacej nehodím.

Celkom s porozumením som vzal na vedomie, a aj osobne to kvitujem, keď to vidím, že v našich archívoch študujú dnes americký a ruskí historici, zatiaľ čo mne podobní merajú vodu v maringotkách, radostne pracujú v skladoch či kotolniach, čistia papalášom hajzle a okná. Oni, tí potomkovia darcov, študujú nároky úrokov, čo bude treba predložiť. My už nemáme čo.

A potreba programu? Spýtaj sa, priateľko, rímskeho páriu, ako projektuje budúcnosť rímskeho impéria! Čau! Namiesto tohto meditovania poďme radšej na ten točený ležák!

K.Smrčina, 39 let, lékař:

- 1/ Co znamenalo 60 let Československa pro vývoj slovenského národa, to si netroufám říci. Myslím, že otázku i odpověď bychom měli přenechat Slovákům samotným. Pokud jde o český národ, znamenala tato léta - s výjimkou prvního deacetiletí - vesměs řadu zkoušek a strádání, na něž nebyl připraven a v nichž neobstál, i když tu občas byl kus dobré vůle. Nově nabytá státnost /t.zv. první republika/ znamenala nikoli snad dovršení, ale aspoň dílčí realizaci některých sympatických možností, vytvořených předchozím vývojem, zejména na poli kultury. Uspokojivé řešení sociální otázky bylo objektivně znemožněno všeobecnou krizí kapitalismu. Nebylo ani dosaženo uspokojivého řešení vztahů českého národa k národům sousedním, t.j. a/ k Němcům, b/ Slovákům a c/ národům evropského středovýchodu, s nimiž nás po staletí pojí podobný osud, což jsme si dlouho nedokázali uvědomit. V tomto ohledu se snad mohlo učinit více než dosud, pokud jde o sociální otázku. - Od roku 1938 převažují ve vývoji českého ná-

roda regresivní tendence, takže v současné době se lze důvodně přit o to, zda tu ještě je nějaký český národ, anebo zda jde už jen o česky mluvící obyvatelstvo.

- 2/ Starosti předků o to, jak se udrží malý národ, jsou dnes mnohem důvodnější. Nejen proto, že se "centralizace světa", jak ji svého času vytušil Palacký, stále zrychluje, t.j. že vývoj spěje stále rozrodněji k vytváření stále větších celků ale zejména proto, že síly, které si ji vynusují, jsou lhostejné /ba dokonce nepřátelské/ k existenci individuality, ať jde o lidského jedince, nebo o společenství, jakým je národ. Není-li existence malého národa nadána alespoň některými atributy státnosti, je jeho zánik neodvratný. I malý národní stát je ohrožen, neboť se ocitá tak či o-
nak mezi žernovy supervelmocí, konkurující o vedoucí roli při dovršení zmíněné centralizace světa. Malé národy a státy mohou dnes žít "v samostatnosti a nezávislosti", která je více méně omezená, a to jen potud, pokud se jim daří využívat nahodilé a stále skrovnější přízně osudu. -
Snad největším kamenem úrazu je fakt, že

že všechny soudobé masové ideologie, nekriticky přejímané širokými vrstvami a stejně nekriticky rozvíjené jejich intelektuálními elitami, spolupracují s tvárnými /a v jiném ohledu destruktivními/ silami "světové centralizace" a jsou přitom považovány za "pokrokové".

- 3/ Má generace /t.j. lidé kolem čtyřicítky/ spatřila světlo světa už v čase, který se stal sesuvem. Nezažila hmotnou nouzi, neviděla však nic dobrého, a pokud si chtěla udělat jasno, byla odkázána sama na sebe. Podle toho to také dopadlo. Jen nakrátko si zkusila brousit drápky v osmašedesátém, jehož neblahý konec jí napověděl, že je lépe zapomenout. Je to generace skeptiků, kteří si nechtějí špinit ruce, pokud to není nezbytně nutné. A pokud se to nutným zdá, pak raději v podobě drobných svinstvíček, jejichž konformita příliš nezavazí svědomí. Nepsaným generačním programem je konzum a únik do soukromí. Je to generace stále méně schopná případné mravní regenerace. Zasloužila se svým postojem o morální marasmus těchto let svou pasivitou, zejména neodporováním drobnému, ale

věudypřítomnému zlu. - Sám se samozřejmě snažím působit na národní život ze všech sil, pojmám však realisticky vlastní akční radius, který nepřesáhne okruh lidí, s nimiž se stýkám tváří v tvář. Snažím se, aby svinstvo současného světa neprocházelo mými rukama dál a aby se tedy zastavilo u mne. Cítím naléhavě potřebu národního programu, který by měl být nikoli nacionalistický, ale protitotalitární. Měl by proklamovat to, co národní pospolitosť potřebuje nejvíce, t.j. životní sloh, řízený imperativy přirozené etiky a obnovené zbožnosti, k čemuž by nám mohla být ku pomoci anticko-židovsko-křesťanská tradice nebožky Evropy.

Július Gašpar, 27 lat, literárny redaktor

- 2/ Nedávno som sa díval na reťaz primátora mesta Bratislavy /ak.soch.L.Snopek/. Nevieť s presnosťou povedať, koľko medailí táto reťaz obsahuje ale viem, že obdobie od II.svetovej vojny po dnes je vyjadrené polovicou medailí.

To nie je iba zamyslenie, to je vyčítka za potupu spáchanú na našich predkoch. Naozaj sa v histórii slovenského národa, trebárs od Samovej ríše, udiala iba polovica udalostí, ktoré sú rovnocenné k udalostiam od II.svetovej vojny? Ktorý sochár / a jeho inšpirátor/ sa cíti povolaný takto históriu vyjadriť, takto prekrútiť? Takto sa zriekame našich znakov, toho, čo je nám blízke; a v mene čoho?

V slovenskej hymne spievame: "zastavme sa bratia, veď sa oni stratia, Slováci ožijú".

Pri všetkej úcte k nášmu národu, jeho tvorbe, jeho spevu, pýtam sa: naozaj je v našej povahe zastať a čakať? Existuje niekto mimo nás, kto aspoň čosi pre nás urobí?

Vďaka našim predkom, že sa trápili s tým, k čomu sme sa my ešte nedostali.

- 3/ Myslím si, že naše národy sa potrebujú uvedomiť, vedieť, že tu nie sú náhodou, ale v určitej historickej súvislosti. Až sa táto povedomosť objasní, nebudeme potrebovať toľko iných tvrdení o našej súčasnej existencii. Myslím si, že v nás predkovia iba spia, nie sú mrtvi. Ale ak toto^e cítime, sme sami umrtnení.

Nakoniec chcem odpovedať na prvú otázku.

- 1/ Doba 60 rokov pre nás čoci znamená. Nech je dobrá či zlá, čosi hovorí. Čo máme urobiť, to musíme nájsť sami v sebe.

Ludvík Vaculík, 52 let, spisovatel:

Uhnančivá otázka

/O státu a národu/

- 1/ Šedesát let uplynulých od vzniku Československa přineslo hlavně zkušenost, že řídit a udržet stát je těžší, než se možná čekalo. Otázku nezávislosti nechávám stranou, protože - státy naseno čísla všude dřavější. Držme se otázky národa.
- 2/ Práce "našich předků" vložená do udržování národního vědomí a budování státu je závazek i pro nás. Odpovědný člověk nemůže ani nepochopitelný příkop v krajině zahrnout bez úvahy, co asi sledoval ten, kdo ho kdysi zřídil. a co neznámého se stane, když příkop zrušíme. Národ je dílo národa, odkazované vždy další generaci, aby si je promyslela znovu, opravila je - anebo zrušila. Nemáme právo udělat pro budoucí nad národem kříž; žádná generace nebude mít to právo, nýbrž bude povinna všemi silami odsouvat svobodu takového rozhodnutí na ty příští. Ovšem stáva-li se tak o vlas a se

strašlivou únavou, umírá předávající generace možná ráda.

- 3/ Jistěže jsme i my zanechali v šedesáti letech republiky svou stopu. Nad tou svou osobní, když už je tu na ni vyslovena otázka, musel bych se zamýšlet jinde a důkladněji. Teď jen tolik: Už jako kluk cítil jsem příslušnost a odpovědnost k národu, ba dokonce dětskou lásku k němu. - Tu mám příležitost zmínit se o své účasti na lapání špióna v roce 1938, což byl prostě cizí chlapík, který krácející po silnici ptal se nás, pasáků koz, jak je dlouhý ten tunel, co jsme u jeho díry seděli, a když jsme mu to řekli a pochlubili se, že máme v Brumově ještě jeden, delší, chtěl vědět, jak ten je dlouhý, a večer mě vlast zavola-la na četnickou stanici, kde jsem spolu s kamarády měl identifikovat špióna, jehož zajímala délka tunelů, a byl to ten chlapík. Nevím, kdo ho udal, tehdy jsem se cítil důležitým, byl jsem však vůl a ten četník také. - Ačkoli jsem tedy v dětství kladl národ vysoko, vůbec jsem nepomyslel, že bych i já byl na v jeho výši. Rozporný pocit, že jsem členem důstojného celku a zároveň

velice nepatrný v něm, se mnou srostl a vyvinul se ve zvláštní formu žárliveckého i uctivě zdrženlivého chování k národu: Všecko, co se ho týká, mě zasahuje, osobně rozčiluje a mobilizuje, ale vědomí mé malé váhy v něm, a zpočátku i předsudečná úcta k pojmu Národa, řídily mě, abych všechno co o národu či "k národu" říkám, podával jen jako osobní mínku, pocit a zkušenost. Proto mluvím nejvíc za sebe, podtrhávám subjektivnost svého postoje. A když se blížím k tématům Národa, potřeba odpatetizovávat svou řeč svádí mě k žertovným výrazům, že však jsem stejně hloupý jako všichni, že to vím, a že tudíž můžu říct všechno a nebude to vypadat jako vyvyšování. Z toho však paradoxně vzniká někdy dojem - dovtípil jsem se toho až podle reakce okolí například čtenářstva -, že já si národ a jeho témata naopak svévolně přivlastňuju, mluvím o nich opovázlivě, ale s výhodou, že mě nelze chytit za slovo, dělám podle svého uznání, zatímco národ dělá, co se mu poručí, zkrátka, že se povyšuju a vůbec. To tedy nechci, bohužel ale

zároveň vidím, jak stěru, že národ zas není něco tak moc velkého. a kdo to vlastně je? Oč mu jde? Co dělá krom výroby, v níž není žádné originality?

Co zvláštního dovede když domy mu sem mohou přijet postavit i Švédi či Taliani, příst a tkát mohou přijet i Polky, kanály kopou Rómové a těžké otázky vyřeší nejlíp sovětští poradci? - A už tu máme neslavnou otázku: má národ ještě nějaký další úkol než existovat? Rozpaky se vlečou, a zatím Národ se chvěje na okraji existence.

Tím jsem stručně a s nechutí odpověděl na předeepsané otázky. Mé vlastní otázky nad národem jsou jiné.

Je dnešní národ kategorie jenom politická a kulturní či jaká ještě umělá - anebo také nějak přírodní? Zarážející je, že když v jedné generaci nějaký národ zanikne, příští jeho pokolení žijí už bez bolesti v tomto bodě. Takové poznání přinesl jsem si z Lužice, to je ovšem už dávno a teď nikam nesmím. Přestaňte lidi neurotizovat připomínáním jejich národnosti, a budou žít v teple a milosti. Je nutno být zvlášť-

ním národem? Má-li to být jen podnik budi-
 telské skupiny literátů, umělců a politic-
 kých opozičníků, pak je to brzda přirozené-
 ho vývoje, ztrata času, sil a peněz, nesmysl.
 Proto bych uvítal /! - vykřičník můj/, kdy-
 by národnost byla v člověku vázána na něco
 přirozenějšího co se nedá nakonec opravit
 státní výchovou tak snadno jako menšinový
 mateřský jazyk.

Svou domněnku i naději, že národnost je svá-
 zána s ~~tkaním~~ ~~těla~~, opírám o zkušenost: Za-
 tím nikdy mě v noci nevzbudil strach z mé
 osobní smrti, ale procitl jsem už v hrůze,
 že máme snad být zničeni jako národ. Neří-
 kám, že se pro nás něco takového chystá, ale
 odkud takový strach plyne, když přece víme,
 že je to bolest na jednu či dvě generace,
 a je pokoj? Nechci ani šířit takové nálady,
 protože je sám považuju za škodlivé. Člově-
 ku však musí být dovoleno přemýšlet někdy
 o všem na světě: pochybujeme dokonce o sta-
 bilitě Slunce a Galaxie, proti nimž ovšem
 jsou i silné státy a národy, není-liž prav-
 da, nic.

Myslívám proto i takto: Jestliže by bylo spolehlivě odhadnuto, že vývoj Evropy a světa míří ke smazání národností, neučiní rozumně a s užitkem pro své lidi ten, kdo včas tento vývoj přijme a vtiskne mu svou stopu? Povinnost obracet otázky i takto cítil jsem už v roce 1945, pak 1948... a tato povinnost mě i dnes brzdí, abych nemyslel jen v nejhorších výrazech o nynější vládě. Úkoly lidí spravujících celek jsou přetěžké, řídit na osobní zodpovědnost stát, musí někdy věru být práce pro vraha!

Někteří čtenáři mi teď zazlí mravní relativismus a demobilizující politickou snovivavost, odborník nalezne prostě udivující změnění. Tak proč ten člověk, řeknou si všichni, celý čas dělá, jako by mu na národu záleželo, když takto myslí?

Minulé století hledalo smysl národních existencí v nějakém vysoko vytyčeném kolektivním úkolu pro blaho lidstva. Uhranutí touto otázkou proneslo se do století našeho. Mezitím otázka s naléhavostí nabyla i podezřelé vůně: některé národy už si urvaly příležitost obšťastnit svou ideou širší okolí, ale okolí většinou bylo málo rádo.

Podle mého názoru smysl existence zrovna českého národa není žádný. Tím směrem bych už nic nehledal a netrápil svědomitější lidi mezi námi. Ohroženy dnes nejsou jenom národy, ale i lidé. Člověk jako druh i každý z nás jako jedinečná osobnost. Osud lidského druhu nechám bokem, s otázkou našeho národního úkolu přímo nesouvisí a krom toho my s ním poneme nejmaň. Mluví o lidském individuu, jež je jednotkou přenašející geny druhu, ale i nadbiologickou informací o lidstvu, jeho kultuře, síle a - poslání na zemi /? - otazník můj/.

Před několika lety se hlavní město Praha náhle rozšířilo tím, že jednoduše anektovalo území ~~některých~~ mnoha okolních obcí. Nevím, jakou formu měla jednání o tom, ale nemám k nim důvěru, kterou bych měl, kdyby bylo známo, že někteří z dotčených obcí zavzdorovala, ubránila se, i kdyby za to byla zesměšňována primátorem Prahy, jenž by ale víc než to prostě proti ní udělat nemohl. Ale prošlo to jaski v úředním tichu, ani lidi jsem o tom neslyšel moc mluvit. Na mne to působilo hrozně. Zas jakési vážné hospodářské, technické a správní

potřeby brutto-kolektivu převážily nad úhrnem netto-ceny lidských osobností na dotyčném území. Připojením například Radotína k Praze klesl význam Pražáků i Radotínanů. Ano, je jisté, že Praha má veliké potřeby a právo něco žádat. Ale místo aby se o tom musela s okolím domlouvat, všechno teď může nařídít a oznámit. Nikdy se nemá silnému jen tak ustoupit! Jenom odpor, který malí kladou velkým, zušlechťuje lidstvo.

Už vidím, jak to bude například se studnami: Společná voda bude čím dál horší, ale v některých obcích budou čisté prameny. Tu přijde Veliká obec, a mluvic v kolektivním zájmu, bude rekvírovat čisté prameny pro společný vodovod. Tehdy bude patřit hnát ji klackem od branky! Neboť síla Veliké obce má být obrácena lepším směrem: ať vyčistí původní vody; a když by k tomu bylo třeba zastavit nějaké průmysly, ať je zastaví; a když by následkem toho musela obyvatelstvu říct, že nebude mít všechno, co mají ve světě, ať mu to Veliká obec silně řekne; a když se proto budou muset změnit různé mezinárodně kramářské dohody,

tak ať to Veliká obec učiní! - Přesně obráceně má Veliká obec laskavě napřít své úsilí respektive upřít své násilí, než kam to jde tak snadně, když v obcích upadá vědomí obce a v národu vědomí národa.

Myslím tedy, že národ nemá dnes jiný smysl, než chránit vůbec princip odlišnosti pro lidi. Klást překážku centralistickým shah m. Bránit místní zvyky, názory a práva. Smyslem národností je jejich rozličnost, protože ona ztěžuje vládnutí celými kontinenty. Na prostoru své odlišné národnosti může člověk ještě vést osobní obranu. Jestliže by se muži a ženy v této zemi - děti by se rády přidají - chtěli postavit proti všem úkladům pořad horšího světa, proti těm hrubým i proti líbezným, mají tu národ jako hotový prostředek vhodný ke kruhové obraně. Museli by se ovšem mnohého vzdát, méně jíst, chodit v přešitém; méně kupovat, aby nemuseli tolik prodávat. Mně osobně to může být jedno, já si dělám, jak cncí, a potom umřu. Ale vím, že obyvatelstvo bez národnosti bude jednou i se všemi svými hadry a kramy přemetáváno po prostoru jak smetí

a proč, protože to bude diktovat nějaký transkontinentální systém pro spádový odvod hoven lidstva nebo stavba nějakých blábáckých kosmodromů.

Kruci, jak já se v poslední době vždycky naštvu! A nejvíc při přepisování nečisto. Tu poslední větu předchozího odstavce jsem tam původně vůbec neměl. Článek měl končit takto: Jestliže by se tedy už zase hledal smysl existence českého národa a někdo se mě na to ptal, tedy pro svou osobu bych myslel, že se nemá hledat nijak vznešeně vysoko a daleko, nybrž zoufale nízko a nepříjemně blízko.

Karel Bartosek, 48 let, historik:

Odpovědi na otázky by potřebovaly nejednu knížku, studie, eseje. Budiž mi odpuštěno, že budu heslovitý a nebudu mluvit o věcech, o kterých bych také mluvit měl a chtěl.

- 1/ 60 uplynulých let má z hlediska historického vývoje českého národa /omezím se na něj/, nesmírný význam, hlavně z těchto důvodů:
- a/ Ve vnitřním životě zemí koruny české došlo k definitivnímu rozchodu s Němci, s němečtvin. Po dlouhá staletí žil tento prostor "stýkání a potýkání" slovanského a německého obyvatelstva - v tom byla jeho drama, dynamika, inspirace - bez ohledu na nacionalistické vášně atd. o nichž dobře víme. "Čechy" /Bohème, Böhmen/ byly hlavně česko-německou historickou kolektivitou, bez této dimenze nelze pochopit žádný závažnější problém minulosti, od slavného husitství, přes popravu českých panů na Staroměstském rynku /z nichž byla většina "českých Němců"/ a baroko, v jehož kulísách a "duši" chodíme, po slavnou "literární Prahu" či dělníky zastřelené četníky

/hlavně v německých oblastech českých zemí/ v prvních desetiletích 20.století - abych uvedl alespoň několik příkladů.

Za "stýkáním a potýkáním" českého a německého živlu na území českých zemí - které bylo současně stýkáním a potýkáním dvou kultur /i - jak se dnes často říká - civilizací/, v němž se češství vyrovnávalo jak s katolicismem, tak s moderní průmyslovou technologií-/ udělalo posledních 60 let definitivně tečku. Namísto něho nastoupilo "stýkání a potýkání" s jiným civilizačním okruhem, jinou kulturou, formovanými Byzancí a pravoslaviím, ovlivněnou bolševickou interpretací socialistické doktríny -"Ruskem", přítomnými dnes ve vnitřním životě českých zemí každodenně a ne v malém měřítku i fakticky. Zatím lze těžko říci, jaká dramata, dynamiku, inspiraci tato konfrontace - bez ohledu na nacionalistické vášně, dobové ideologie zakrývající podstatu jevů atd. - přinese.

b/ Těchto šest desítek let přineslo konkrétní, hmatatelnou zkušenost národního kolektivu s vlastním státem. Taková zkuse-

nost je z hlediska dějin vždy nesmírně důležitá, nezbytna pro zrání národů k dospělosti, pro zrání jejich tříd a vrstev, pro formování a osud individuí - včetně toho /i právě proto/, že víme, jak státní samostatnost byla nesamostatností, nezávislost závislostí atd. Se "samostatným" /chcete-li/ státem byl a je spjat rozvoj nové společenské struktury, národní psychologie - v národním životě se například objevili čeští vojáci a vojskáci /ať už selský rozum - "folklor dějin" - i jiná myšlení chápou jejich úlohu jakkoli sarkasticky, musí se k této nové vrstvě národního života vymezovat!/, početné vrstvy "národních" podnikatelů nebo moderních technokratů, příslušníků správního či represivního aparátu, "dvůr" kolem nejvyššího z vládců, se svými intrikami a vraždami, básníky, šašky i favoritkami, atd. - to vše učinilo českou společnost historicky bohatější, košatější, bez ohledu na to, jak úlohu jednotlivých nových vrstev a jevů posuzujeme a budeme posuzovat.

Tato léta přinesla navíc - i v tom jsme hi-

storicky bohatší - v krátké době zkušenost s dvojí koncepcí státu a státností, inspirovanou různě, západní a východní Evropou, různými kulturami a ideologiemi. To může usnadnit velmi plodné hledání nových koncepcí státu a státnosti v tomto geopolitickém prostoru, historicky překonat negativní zkušenost malého státu nalezením nových forem soužití a jinými "malými a slabými", takových, jež nebudou ani otrocky závislé na vnější inspiraci, ani omezené nacionalistickou zaslepeností.

c/ Těchto šedesát let umožňuje - i právě vzhledem k existenci státu - vidět v celé nahotě českou politiku i občanství. Tato politika jako tvorba, jako spravování věcí Obce se nemohla v minulých stoletích rozvinout - teď ano. Při vsí omezenosti vnějšími vlivy se už nemůže /i když se tak snaží dělat/ vymlouvat jen na jiné, na "cizí vládu", vzhledem k minulým dějinám je to ona sama, kdo spravuje, rozhoduje, myslí - a je její historickou povinností, aby vnější síly a vlivy do své činnosti zahrnovala: Mnichov i rok 1968 jsou historické

ky naším problémem.

Ze studia této politiky a aniž chci podléhat modním kocovinám či nějaké nadřazenosti přihlížejícího "specialisty" si myslím: jako významná součást národního života, kultury, prokázala tato politika nezralost, často až sterilitu, neschopnost k originalitě myšlení i činu - vzácné výjimky /mezi ně počítám, kdo se diví, ať se diví, Klementa Gottwalda v letech 1945-48/ jen potvrzují tento závěr.

d/ Kolektivita mluvící česky nepochybně udělala důležitý krok od dětství k dospělosti. 60 let je doba krátká a zanedbatelná měřeno dějinami od prehistorického člověka - v tom má Lévi-Strauss pravdu. 60 let je doba historicky velmi dlouhá pro národ, který ještě před stoosmdesáti lety řádně nevěděl, že je národ. Jako jiní i lidé mluvící a myslící česky potřebují čas, aby dospěli a uzráli, aby přesně /nebo skoro přesně/ věděli, kdo jsou, aby si i v těch osvícenějších hlavách uvědomili, kde jsou jejich iluze a myty, aby opravdu pochopili, že cesty ke svobodě a rovnosti jsou cesta-

mi obětí, bojů, života nелеhkého. V tomto smyslu je čas krátkých ale zatraceně dramatických dějin přítelem.

- 2/ a/ "Jak se udrží národ malá" není v našich nedávných dějinách ani v současnosti mrtvou věcí - je problém politiky, psychologie politiků i národní psychologie, i když politika s odpovědí na tuto otázku možná pracovala hlavně jako s prostředkem umožňujícím snadnější manipulování s lidmi a zdůvodňujícím nerozhodnost, neschopnost či zbabělost. I to ovšem historickou existencí tohoto problému potvrzuje. "Hrozba vyhlazení" silně působila ve dnech Mnichova, v letech 1941-1943, v srpnu 1944.

Nemyslím, že problém naší fyzické existence patří jen dějinám, ať už dějinám obluzování lidí či nacionálně sentimentálního uvažování. Dne 3. listopadu 1978 napsalo Rudé právo v komentáři "Čas nečeká" také tyto věty: "Ve střední Evropě je nyní největší světová koncentrace vojsk, zbraní a bojové techniky. Jsou zde desetitisíce tanků, děl a bojových letadel a také, a to je nejzávažnější, v arzenálech leží tisíce nukle-

árních zbraní". Na jiném místě komentáře se píše že koncentrace vojsk a výzbroje ve střední Evropě je "největší v historii kontinentu". Jak známo, České země jsou srdcem střední Evropy. Kolik z "tisíců nukleárních zbraní" je na našem území? Co se stane, když se stane? Nejsm přitelem apokalyptických vizí, které člověka odzbrojují, ale... Neměli bychom v této reálné dimenzi světa myslet a jednat?

b/ Samostatnost a nezávislost malých národů a států, viděná očima 19.století, je iluzí /i v něm byli mnozí, kteří ji neměli/. Dnes touto iluzí netrpí ani politické myšlení "velkých" /kdysi/ - například Francie či Anglie. Ekonomické důvody jsou zde asi rozhodující - soběstačnost /a ne ještě úplná - viz kolonie/ byla možná v době kočárů a malých řemeslnických dílen. Ekonomická a politická integrace je "objektivní historickou tendencí" - problém je jinde: v jejím obsahu. Současně s touto tendencí pozoruhodně kvete nacionalismus, i uvnitř starých národních států /Baskové, Bretonci aj./, Proč? Jen z módy či přežitků? Národní citlivost malých i větších je ve století

"objektivní integrace" zraňována urážlivým a ponižujícím jednáním ještě větších a velkých - národní omezeností jiných.

Víme a cítíme, že národní přecitlivělost je v českých zemích neobyčejně silná - ani ji nelze vysvětlit "módou" či "přežitky". Lze ji považovat za rozumovou i citovou slabost - tehdy, kdy je nacionální omezeností, kdy nehledá a nevidí spolubratry v nouzi ve svém sousedství i ve světě, s nimiž se mohla a může spojovat; tam, kde se opájí iluzemi z národní mytologie /o veledemokratických a podobných tradicích/ a nemůže pochopit přednosti i skutečné slabosti jiných; atd. /už jsem o tom honcem šedesátých let dost psal/.

c/ Malé národy a státy mají v současném světě ještě hodně možností a prostoru k samostatnému a nezávislému rozvoji, přes všechna existující "objektivní" omezení. Některé to dokazují - disponují relativně plně svým národním důchoodem a bohatstvím /do něhož nikdy nepatřila jen "příroda", ale i invence, práce všech ochotných a schopných, a její pěstování vládci, atd./

A co "Češi"? Vůli k přetrvání a přežití může provázet vůle k zápasu /byť k "drobnému"/ o naplnění možností a prostoru k samostatnému a nezávislému rozvoji, jakkoli v tomto století "relativizování" - nebo budou bezbranným králíčkem mezi nohama zápasících slonů", aby se si znovu vypůjčil metaforu Jana Mesaryka. Malý národ s psychologií "bezbranného králíčka" může být zašlápnut či zle pošramocen - a pak někde odkopnut ve ztracené brázdě dějin, ještě chvíli žalostně vzdychat a vydávat zvuky, jež budou vzdáleně připomínat jeho kdysi bohatý jazyk. Je takováto perspektiva tendencí dějin, v níž se prosadí univerzální "nadnárodní" lidství?

- 3/ a/ Jsme částí generace, která začala dospívat na konci 2.světové války - jsem stále přesvědčen, že válečný zážitek či nezážitek je základní generační předěl: ti, jimž bylo tenkrát o 3-4 roky více, jsou jinou generací. Jsem částí generace, která v šestácti letech vstupovala do KSČ, byla postupně zfanatizována stalinskou ideologií, postupně prohlédla a v šedesátých letech hrála nemalou úlohu v našem životě; která

je dnes /už dlouho/ generací intelektuálů - lidí. Tato část generace měla vždy potřebu upřímně se angažovat, "aby svět byl lepší" - a má ji i dnes, kdy se blíží věku starců. Co může udělat hlavně? Analyzovat - myslím teď vzhledem k jiným, mladším generacím - naši generační zkušenost, ve všech možných rovinách a všemi možnými formami - od románu po historické studie. Mám radost, že se tak děje - Kunderův Život je jinde buď uveřejněn jako jeden z prvních příkladů.

Mluví o části generace. Zatímco já jsem byl stalinským pračetem, hladověl můj generační druh, spisovatel Karel Pecka, ve stalinském lágru, kde odseděl deset a půl roku. Co je však /a snad i historicky/ pozoruhodné - už řadu let se vzájemně počítáme mezi nejlepší přátele, je přítelem nejen mým, ale i jiných "dissidentských komunistů". Nevadí nám, že on je - mohl-li to schematicky charakterizovat - křesťanským humanistou, liberálem a já vyznavačem starého komunistického ideálu. Někdy si s úsměvem říkáme, že předjímáme "narodní usmíření", které je v této malé, tolik zraňované zemi tak po-

třebné.

A ještě k mé generaci a jejím stopám: jen mizivě málo jmen jejích příslušníků nalezneme dnes v naší domácí oficiální kultuře - od literatury až po tzv. společenskou vědu. Po dlouhém přemýšlení jsem shledal jen pár jmen. Proč je tomu právě tak?

b/ Co je "národní program"? Je-li to universalistický projekt svobodné, sociálně spravedlivé, rovnoprávné atd. společnosti, schopny a mající integrovat vůli většiny ovládaných atd., neomezený národními humny, ale reagující na křeče civilizace /daleko strašnější než např. v "drogách", ale v každodenním umírání miliónů lidí hladem atd./, projekt, který není hotovým receptem, ale otevřenou výzvou k hledání, ke sporu svobodných občanů - pak jej potřebujeme, a nejen my, co mluvíme a myslíme česky. Uvedu jen jeden příklad, který by v tomto programu dle mě neměl chybět: uskutečňování nádherné Marxovy koncepce zrušení státu a vytváření svobodné kolektivity svobodných lidí. Co všechno by se mohlo nabídnout čestným, přemýšlivým lidem, mladým i starým, dělníkům i intelektuálům! Jak by

se moc lidí napremýšlelo a natrápilo tím, že bychom se - zatím - třeba chtěli dostat k dvanáctiměsíční povinné vojenské službě, k 35 hodinovému pracovnímu týdnu, ke zrušení politické policie...

c/ Jestli se angažuju "v tomto směru"? Nemohu už být - budu-li zdravý - jiný. Píšu málo, i když slibuji /sobě i jiným/, že bych ještě něco napsat měl. Často se spokojuji prostším programem: že jsem tady a ne jinde, že chci mít a snažím se mít svědomí, že se nechci hrbit a říkat, co si nemyslím /pro společnost tragédie začíná tehdy, kdy lidé začnou psát a mluvit to, co si nemyslí - tak nějak to říkal Vercors při našem posledním setkání v Praze v roce 1969/, že se snažím pomáhat těm, kdo si nemohou pomoci sami, atd. - to jest, že se snažím jednat. "Činy - činy" parafrázoval Demosthena v jednom okamžiku svého života ve svém deníku Byron, když zavrhoval psaní jako hlavní způsob své existence...

d/ Nevím a vím, co "národní pospolitost" dnes potřebuje nejvíce. Bylo by to příliš dlouhé a snad jsem to trochu naznačil

v předchozích řádcích. V žádném případě to nevymyslí ani geniální jedinec, ani skupina chytrých lidí, ale permanentní - celonárodní "velká debata", již se - doufám - ještě za svého života dočkám.

Prozatím skončím tím, co mi nedávno napsal můj generační druh, ostravský dělník /"opravdový", dlouholetý a kvalifikovaný/:
 Zdravím vás s dělnickým pozdravem "Vydržať!".

Světlana Richtová, 32 let, pedagog

- 1/ Z oněch 60 let existence republiky si nejvíce cením prvních dvou desetiletí vypjaté hospodářské, ale především kulturně-politické vystavby. Chápu je jako období morálně-intelektuálních a politických zápasů, které svou otevřeností vůči světu a zodpovědností vůči myšlence demokracie vytvořilo společenské klima, z něhož vyrostla generace tvůrčích a sociálně-politicky aktivních lidí všech tříd, povolání, v ku atd.

Vztah jedine - stát neznamenal ještě ono totální zasažení člověka v jeho potřebě žít v souladu se sebou samým institucemi, jež neřavají nejmenší prostor pro uplatnění osobní tvorivosti, iniciativy a produktivní vůle.

Tímto se nevzdávám kritického vidění základních sociálních a politických zel oné doby. Oceňuji ale její vnitřní dynamiku, t.j. intenzitu usilování a práce jednotlivců a skupin na cestě ke společně sdílenému smyslu.

Mnichovem pro mne začalo období tragedií a

proces destrukce řady základních kulturních a sociálních univerzálních a specificky národních hodnot, který neustále pokračuje. Nicméně určitý základ orientace jednotlivců i celku byl zformován a k němu je třeba se stále vracet.

- 2/ Věřím, že malé národy /staty/ mohou žít v samostatnosti a nezávislosti, což ale má v moderní době nový obsah. Postupující sjednocování hospodářské, kulturní a sociálně-politické ovlivňují např. evropskou scénu do té míry, že žádný národ /stát/ nemůže být uzavřenou jednotkou z hlediska obsahu i forem svého života.

Věřím, že lze žít samostatně a nezávisle, t.j. svébytně, ale především ve spolupráci s národy celého světa. Je-li ale živá tkáň společenského organismu soustavně ochromována jednostranným tokem cizích "látek" přicházejících z prostředí zcela odlišného, případně méně vyspělého, pak nelze hovořit o tom, zda malý národ /stát/ bude žít, ale zda ještě kulturně a politicky žije.

3/ V životě mé generace samozřejmě zanechaly největší stopy ony poslední 2-3 desítky let. Už jako dítě mne přímo dusila atmosféra nejistot, obav a úzkostí světa dospělých. Časté výroky typu "to přece není možné, aby tyhle poměry vydržely", ve mně vytvořily pocit, že^{je} kdesi cosi zásadně v nepořádku, ale že je nutno o'nicem nehovořit, aby se někdo z blízkých také nedostal do některého z lágrů.

Jako prudká reakce na ovzduší strachu a oficiálních polopравd vznikla ve mně touha žít plně i v podmínkách nouze - ale teprve v posledních letech, kdy definitivně padly poslední masky a fasády "kvalitativně nového, lepšího, humánnějšího atd", se mi to začíná dařit.

Cítím proto potřebu jasného národního programu nesmírně silně. Ze úspěchů považují zrod a růst každého vnitřně sjednoceného člověka, který se nenechá lámat či korumpovat pokleslou morálkou veřejných institucí a jehož prožívání světa není podryté bezprávnostmi a bezmocí většiny samostatně a kriticky uvažujících občanů.

Zajímají mne otázky rodinné a školní výchovy a vůbec cesty společenské obnovy z iniciativy jednotlivců. Je-li oblast vnějších aktivit ze sféry osobní zodpovědnosti vyloučena, nezbyvá než soustředit se na vlastní život, t.j. na citové, mravní, estetické a jiné hodnoty, pro jejichž kultivaci je rodina půdou naprosto rozhodující. Proto vidím v utváření a udržování rodinně přátelských společenství jednu z důležitých cest přežívání národa. Rodina je jediné prostředí, které zmírňuje a efektivně filtruje totální politické a ekonomické tlaky státu vůči jednotlivci. Je-li rodina narušována, je člověk, a zvláště mladý člověk, vystaven v plné obnaženosti odcizujícím tlakům, které mu nedovolují se samostatně sebeutvářet a postupem času ho zavádějí buď do rezignace či neadekvátních revolt. Jinými slovy: vidím potřebu neustálého pozvedávání mezilidských vztahů do roviny vzájemného uznání, podpory, přátelství a lásky v zemi, kde je lež a násilí běžnou společenskou normou. Myslím, že naše národní společenství potřebuje hlavně duchovní obnovu - vždyť smutku a beznaděje z vnějš-

ších i vnitřních nesvobod už snad ani nemůže být více.

Domnívám se, že je v silách každého, aby k dílu národní obnovy nějak přispěl - hlavně tím, že splní základní podmínku své i všeobecné existence: že se totiž bude stávat stále více člověkem.

V tomto smyslu je každý autentický lidský prožitek činem, který je ve svých důsledcích politickým činem. Tak se zároveň vyslovuji pro t.zv. nepolitickou politiku, ve které vidím, za stavu všeobecné duchovní a kulturně-politické nouze, cestu pro oba naše zkoušené a ohrožené národy

Šárka Rybáková, 53 let, pedagožka:

- 1/ Politické osvobození národa mělo především velký smysl mravní. Dalo satisfakci staletému zápasu Čechů a Slováků o hodnoty, které se v průběhu historického vývoje prokázaly jako specificky české a přitom všelidsky platné: Boj o pravdu, o sociální spravedlnost a úsilí o zdokonalené lidství. Toto uskutečnění naší svobody a postup uvedených hodnot po první světové válce byl spojen s osobností Masarykovou a jeho opravdových stoupenců. Je ovšem třeba konstatovat, že národ ve své většině tuto skutečnost nedocenil ani v dimenzích buržoazní demokracie a že se jí častěji zpronevěřoval. K vypořádání se s residui "pobělonorštiny" v národním charakteru by bylo potřeba delší doby pokojného demokratického vývoje a pozvolné socializace, než bylo dvacetiletí první republiky, naplněné nad to ještě sobeckými zájmy a konflikty buržoazních stran. Je potřeba si uvědomit, že vliv Masarykův byl oslaben i skutečností, že před příchodem prvního presidenta byla ustavena republika francouzského typu, kde

presidentova pravomoc je velmi oslabena ve srovnání s typem americkým, který si původně Masaryk přál. Přes mnohé překážky a sociální rozpory se přece pohnutý postup uvedených hodnot projevoval.

Do popředí vystoupily mnohé problémy, jmenujme zde především vztah Čechů a Slováků /Slováků tehdy po prvé v dějinách osvobozených/. Politické osvobození československé bylo realizováno ve jménu plně československé jednoty. Fakt opožděného národního uvědomování Slováků, zpravidla spojovaného s reakční politicko-náboženskou orientací politické strany lidové, způsobil řadu krizových jevů, prohlubovaných skutečností, že z české strany se často neprojevovalo dostatečné pochopení úkolů, plynoucích ze vztahu k Slovákům. Mnohé zavinil nedostatek historického myšlení na obou stranách. Historie dostatečně prokázala, že Češi a Slováci dokázali v dějinách nejvíce, kdykoli postupovali jednotně a sjednocení vnitřně ve službě shora uvedených hodnot /československá reformace, uchovávání hodnot české reformace na Slovensku v době pobělohorského útisku v českých zemích -

Slovensko v rámci uherského království mělo specifické postavení, habsburské protireformační ~~sádky~~ tam nepůsobily v té míře jako v českých zemích. Slovensko uchovalo hodnoty české reformace v daleko širší míře až do národního obrození, včetně díla Komenského a pod. Společná účast Čechů a Slováků v českém národním obrození koncem 18. a počátkem 19. století, podobně na Slovensku v boji proti maďarizaci, zejména koncem 19. století, t.j. již po odluce Štúrově, společný boj Čechů a Slováků za slovenského národního povstání a v něm počáteční iniciativa Čechů a pod./. Jednotu československou udržovali na Slovensku tak jako dříve i za první československé republiky hlavně potomci československé reformace, kdežto u katolické většiny převládaly tendence separatistické, až vyvrcholily luďáckou zradou po Mnichově a po okupaci českých zemí. Smysl politického soužití Čechů a Slováků v dnešní době je podmíněn vývojem k osvědčené společné tradici humanitně sociální a duchovní. Jinak smysl tohoto soužití je vážně ohrožen. Tak jako v českých zemích důsledky pobělohorštiny, je i na Slovensku potřebí

se vypořádat s důsledky slovenského štátu. Opravdové úsilí o humanitní, demokraticky založený socialismus by mohlo opět Čechy a Slováky sjednotit.

- 2/ Malé národy mohou žít ve svobodě a nezávislosti, ale v současné době světového vývoje ve funkční souvztažnosti v oblasti mezinárodní. Z tohoto hlediska je zdůvodněna federace mezinárodní, která by však zaručovala naprostou suverenitu i národů malých. Z hlediska našich - českých a slovenských - historických zkušeností mělo by být naší podmínkou, abychom nebyli začleněni do federace pouze střeoevropské, nýbrž do federace širší, nejlépe snad celoevropské.
- 3/ Samozřejmě se snažíme aktivně působit na národní život svou prací, kterou bychom chtěli přispívat národnímu programu, jak byl vyznačen v bodě 1/. Uvědomováním o obsahu, funkčnosti a závažnosti oněch hodnot pro budování socialistické společnosti, výchovou k němu, aby se národ učil myslet historicky při plnění aktuálních úkolů současnosti a se zřetelem k vývoji i budoucímu atp., snažíme se v tomto směru angažo-

vat. Nelze přitom zapomínat na prvořady úkol působit takto především na vlastní děti a na náplň rodinného života.

Národní pospolitost potřebuje nejvíce mravní obrodu, překonání služebnické závislosti na cizích mocnostech, také však překonání sklonů a projevů defétistických, pesimistických, nihilistických. Stálou výchovou k integraci jedince a národního kolektivu, výchovou k úctě k životu, k stálému celoživotnímu zdokonalování všech i všeho, vždy ve službě výše uvedeného historického odkazu a programu - je při ustavičné sebevýchově možno národní pospolitosti platně přispívat.

Eliska Razimová, 20 let, studentka:

- 1/ Snad si alespoň někteří uvědomili, že s takovými vztahy, jaké jsou mezi Čechy a Slováký dnes, nemůžeme jako stát dospět dál, než k pokračování kruhu knichov - Srpen.
- 2/ Snad by to vyřešila myšlenka presidenta Masaryka, totiž solidarita a lépe organizovaná spolupráce většího počtu malých států. I když k tomu v nejbližší budoucnosti těžko dojde, považuji to pro malé národy za jedinou možnost, jak se nestat pouhou jednotkou velmocenského oloku. V dnešní situaci mohou malé národy těžko probíjet svou politickou cestu bez souhlasu velmocí. Přesto v možnost svobodného malého státu věřím. Pokud lidé malého státu dosáhnou trvajících jednoty, nevěřím, že by bylo možné trvale jim upírat svobodný vyvoj. Vlastně mohu tuto otázku zodpovědět dvěma citáty: "Žádná moc tohoto světa, i kdyby se s celým peklem spojila, neudrží národa vzdělaného, ušlechtilého, statečného v poddanosti a otroctví." /T.G.Masaryk/ "Nezahyne národ, ve kterém se každý dovede řídit jak

svým rozumem, tak svým svědomím." /A.Dubček/

- 3/ Patřím ke generaci, která zažila rok 1968 jako děti. Děti malé na to, aby si v té době tvořily názor na události nezávislý na názoru rodičů. Ale děti dost velké na to, aby pochopily, že se něco stalo. Myslím ale, že nejvíc na nás zapůsobily ne srpnové události samy, ale to, co po nich následovalo. Nadšení, které jsme si živě pamatovali z dětství, rychle vyprchalo. Úměrně s naším věkem a zráním rostl i stereotyp, který se z českého života stával. Stereotyp přetvářek, stereotyp myšlení, stereotyp omezené touhy a stereotyp lhostejnosti k tomu všemu. A přesto tedy existovala jiskra vzpomínky, že to tak být nemusí, vzpomínka na naši vlastní zkušenost, ale vzpomínka dětská, a snad i pohádková. Uniknout té vzpomínce a stereotypu - člověk chtěl něco opravdového, něco intenzivního, plného. Většina z nás unikla do výstřednosti v zábavě, v oblékání, v sexu. Byl to únik do nového stereotypu - stereotypu výstředností. A kde si nový stereo-

typu vystředností. A kdo si nový stereotyp uvědomil, pro toho už často zbýval jen ten únik poslední...

Říká se nám rozmařilá generace. Úsudky o nás nejsou většinou pochvalné, snad právem. Vyčítá se nám náročnost, že si často stěžujeme, zatímco nám nic nechybí a nic jsme neprožili. Ano, starší generace prožily válku, my nevíme, co je válka, co je bída, co je hlad. Ale nevíme také, co je to nadšené vítání osvoboditelské armády, svobodné diskuse tří poválečných let a opravdový elán mnohých v našich komunistických začátcích.

My víme, co je to destruktivní nevěra v nic. Nic neznáme tak dobře. Destruktivní veřejný život 70. let formoval naše mládí a jsme jím poznamenáni stejně hluboce, jako starší válkou.

Nechci tím naši generaci omlouvat. Chci jen vysvětlit naše chování, protože chceme-li se se staršími dorozumět, nesmíme se dát odredit a vysvětlování se bát. A nezůstat jen na vysvětlování. Naopak se domnívám, že právě my můžeme přispět k realizaci nového národního programu, za nějz považují vytr-

ženost z lhostejností, duchovní obrodu a jednotnost. První a nejtěžší krok je přestat unikat. Je k tomu zapotřebí hodně vůle, protože ono to unikání je příjemně pohodlné. Totiž někdy, do určité hranice. Pak mu člověk buď podlehne, nebo se ho vzdá. Musíme se ho umět vzdát. Žít život bez každodenních vzrušení. Poctivě pracovat. Nepřestat myslet. Být vytrvalý. A přitom umět být šťastný. To je někdy možná těžší než hlasitý protest. Jen ti silnější z nás to dokážou. Prosím vás, otcové a matky, nesuďte příliš tvrdě ty, kteří tu sílu v sobě nenajdou.

Dominik Tatarka, 65 let, spisovatel:

1/ Mám 65 rokov. V prvej triede ľudovej školy, cirkevnej, môj prvý učiteľ Mikuláš Littera sa rozplakal, keď sme prvý raz spievali hymnu tejto Republiky. Ja osobne som sa s ňou stotožnil. Nazývam ju odvtedy Moja Republika, Naša Republika, i keď som poznával, že nie je dokonalá, keď som manifestoval, nástojil na tom, že musí sa naplniť v plnšej miere spravodlivosť. Nikto mi nemôže vyčítať, že som uhýbal, keď bob treba priniesť obete. Bojoval som za ňu, pred ústím tankov som povedal: Sem strieľajte, že ja nie som čísi nepriateľ, ak zúfalo bránim suverenitu svojej Republiky. Zostávam v presvedčení, že Moja Republika by ma neuvrhla do doživotného väzenia administratívnych opatrení, keby si bola udržala suverenitu. Nezabili ma. Ale nech si zabijú. I na popravišti, pred bielou stenou múru poviem: Moja Republika. Znamená veľký výbuch tvorivých síl môjho národa českého a slovenského. Nijaké ľudské dielo nie je dokonalé. Neidealizujem si ju. Zostávam v presvedčení, že v na-

šich silách bolo a je zdokonaliť ju, stvoriť v nej väčší priestor prejavu sa, prežívať sa pre každého.

- 2/ Mojmú národu českému a slovenskému dnes hrozí väčšie nebezpečenstvo než vyjadrujú tieto otázky - vyjadrujúce obavy našich predkov a nás súčasníkov. Sú ohrozené stratou osobnej a nadosobnej pamäti, sú ohrozené zmätkom, stratou a zatmením osobného a nadosobného posolania individualnej národnej osobnosti. Napríklad slovenský národ je zatlačaný do polohy ľudu, ba dokonca polohy etnickej skupiny v mene internacionalizmu, hoci už samotný pojem internacionalizmu predpokladá rozvinuté, tvorbou utvárané národné individuality. Pojem národa udržiava sa iba v pomenovaní "Slovenské národné povstanie". Ináč existujeme už iba ako ľud, lebo národ bol vyhlásený za pojem buržoázy, pojem historicky minulý a pominuvší. Našou internacionálnou povinnosťou, tak sa to predstavuje, je splývať s kýmisi, aby bol pokoj, zrieknuť sa svojej, našej osobnej individuality, našej pamäti, osobnej, národnej, etnickej,

indoevropskej. "Cesta spätiky nemožná, napred sa íst musí " Naša osobná i národná pamäť, pamäť našej reči, nie iba pamäť slovnej reči, ale pamäť nášho tela, obsahuje celý vyvin ľudstva. Tvorba i sen sú obn^{vo}ovaním pamäti /i zodpovednosti - i osudovosti/.

Moje zúfalstvo/optimizmus sa zakladá na nezničiteľnosti človečej pamäti. Nemožem predsa znesmyslniť obeť svojej matky, obeť boja svojich predkov. Ale naopak ozmyslniť nezmyselné. Moj národ český a slovenský nemože sa zrieknuť svojej pamäti, svojej súvislosti stvorenia. Vedomie spoločnosti národov pretrváva, ugasnieva sa, transgradu-je, stáva sa princípom. Je nevyhnutné usporiadať svet tak, aby národy tvorili spoločnosť obec. Aby všetky národy obcovali spolu. Keďže každá spoločnosť udržiava sa obeťami, nechže udržiava sa i spoločnosť národov obeťami, no nie tak, že iba tzv. malé národy obetujú seba, zrieknu sa svojej osobnosti, prestanú byť subjektom dejín a budú iba masou dejín, materiálom dejín veľkých národov. Moje vlastenectvo, moj nacionalizmus nechce byť egoistický, výlučný,

neznášanlivý. Malé národy sa udržia prejavujúc sa, vyjadrujúc seba v ľudskej reči gesta, oblečenia, stavebníctva, slovesnosti, hudby. Štát - každý malý ako veľký štát, je pre mňa informatívnym strediskom, informatívnym a koordinatívnym, je mozgom ľudského i národného organizmu. Ak pričádzame z ekologického, napr. ~~národného~~, že nemôžeme a nesmieme vyníčiť morské orly, nesmieme na masu rozvariť, rozpustiť ani malé národy, ani malé štáty, ktoré sú nervovou sústavou, centrom malých národov. Moja Republika, Československá, nervová sústava zoskupenia národov na tomto určitom území musí byť obnovená. Existuje aj vedná oblasť, ktorá sa volá informatika, ktorá o tom vie povedať záväzné sudy.

- 3/ Moja generácia bola historicky nezkúsená, doverčivá, málo sa starala o to, ako zaistiť suverenitu Republiky, vysloviť a formulovať pozitívne zmysel a program, univerzálny ľudský program, našej socialistickej republiky.

Áno, cítim potrebu, aby sme si formulovali, dohodli sa a plnili svoj národný pro-

gram. Svoj, historicky daný /presumé, préconçu/. Naše národy masovejú, strácajú svoju historickú pamäť, svoje sebavedomie, najmä národ slovenský. Málo nám pomôže žalovať sa na mezinárodnom fóre, že sa nám deje krivda. Musíme si povedať, ako sme si presrali nezávislosť a slobodu. Prvým krokom k národnej renezancii vidí sa mi obnova našej pamäti. Ak chceme niečo urobiť, musím sa rozpomenúť, kto, čo som, odkiaľ pochodím. Vám Čechom to iste nemože vadit, že ja sa cítim ako karpatský pastier, že som determinovaný v detstve ľudovou piesňou. Moja duša je dušou pastiera. Slobodný som sa cítil v spoločenstve zvierat a pastierov, roľníkov. Potrebujem alespoň trochu možnosti vyjadriť sa, vyjadriť nie nenávisť, ale lásku, svoju zbožnosť. Že nenhádím na svet ako turista, voyeur, ale účastne, nie utilitarne ale zbožne.

Naše národné spoločenstvo potrebuje nevyhnutne slovne sa vyjadriť, formulovať svoj program, definovať sa Kto sme, odkiaľ sme, že sa chceme vyjadrovať, robotník práve tak ako družstevný roľník, ako inteligent. Svojho času i poddaný slovenský ľud

sa vyjadroval a stvoril ľudovú architektúru, umenie, pieseň. Dnes sa nevyjadruje. Dnes akoby v jeho zastúpení vyjadruje sa iba hrdka špecialistov v umení a literatúre. Dnes nástojím najprv na tom, aby sa náš národ český a slovenský vyjadroval, kúšal rozkoš vyjadrovania sa a tvorby.

/Autor vyslovil prání, aby text byl přeložen do češtiny. Omlouváme se mu, že jsme to bohužel nestihli./

O B S A H

Vladimír Kadlec.....	3
Milan Sedlák.....	10
Petr Pithart.....	16
Vladimír Škutina.....	27
Josef Dubský.....	31
Josef L.	34
František Šamalik.....	39
Dana Horáková.....	51
Ivan Kadlečík.....	57
Vratislav Effenberger.....	61
Jano Mlynárik.....	64
Karel Smrčina.....	70
Július Gajdoš.....	74
Ludvík Vaculík.....	76
Karel Bartošek.....	86
Světлана Richtová.....	99
Šárka Rybáková.....	104
Eliška Razimové.....	109
Dominik Tatarka.....	118